

Magyarországi rendőrségek a dualizmusban és a két világháború között

(Police in Hungary in the Era of the Dual Monarchy and the Interwar Era.)

Absztrakt

Az 1867-től 1945-ig tartó vizsgált időszak a polgári magyar állam korszaka, melynek során — a dualizmus alatt a történelmi Magyarországon, majd a trianoni békediktátumot követően a megcsonkított Magyar Királyságban — alakult ki Magyarországon a modern értelemben vett rendőrség, kezdetben önkormányzati keretek között, majd fokozatosan állami szervezetté fejlődött. E folyamatot tekinti át a szerző írásában bemutatva azokat a tényezőket, amelyek a magyarországi rendőrségeknek a központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt országos szervezetté fejlődéséhez vezettek. Az írásmű két tévhitet cáfol indirekt módon. Egyrészt a központosított állami rendőrség gondolata nem az első világháború után vetődött fel, hanem már a dualizmus időszakában, bár a konkrét megvalósítás kétségtelenül a háborút követően jött létre. Másrészt a két világháború közötti Magyar Királyság fasiszta diktatúraként való működésének a téveszméjét kérdőjelezi meg azáltal, hogy olyan rendőri testületet mutat be, amely a jellegéből fakadóan alkalmatlan egy diktatórikus állam rendfenntartó teendőinek a megvalósítására.

Kulcsszavak

Önkormányzati rendőrségek ; Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség ; Magyar Királyi Határrendőrség ; Fiumei Magyar Királyi Rendőrség ; Magyar Királyi Rendőrség.

Abstract

The period from 1867 to 1945 consisted of the Era of Bourgeois Hungary, during which – in Greater Hungary during the Dualist Era and in Post-Trianon Hungary in the Interwar Era (1918 - 1945) – a police force, in the modern sense, was formed. Initially on the local level, over time it developed into a federal organization. The author examines this process, familiarizing the reader with the factors that led to the Hungarian Police becoming a countrywide organization reporting to the centralized state. The work indirectly refutes two misconceptions. The first is that the idea of a centralized state police organization was first broached following WWI. In fact, it had already taken place during the Dualist Era (although it is indisputable that its implementation did indeed occur following the end of the war). The second misconception is that the Kingdom of Hungary functioned as a fascist dictatorship during the Interwar Era. By its very nature, the police organization at that time was entirely ill-suited to carry out tasks associated with upholding a dictatorship.

Keywords

Local police ; Royal Hungarian State Police in Budapest ; Royal Hungarian Border Patrol ; Royal Hungarian Police in Fiume ; Royal Hungarian Police

*

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) : <https://orcid.org/0000-0001-7819-1781>

Institutional attachments

= Szerző intézményi kötődései :

- Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

@: ermi_uiroda@freemail.hu

Date of registry = Regisztrálás dátuma : 2018. XI. 16.

Date of acceptance = elfogadás dátuma : 2018. XII. 1.

DOI : 10.31627/RTF.XXVIII.2018.56N.15-52P

A vizsgált időszakban a magyar rendőrség(ek) polgári fegyveres őrtestületek voltak. A testületen belüli alá- és fölérendeltségi viszonyaik hivatalnoki volt. A testületek személyi állománya nem minősült katonának, rájuk a katonákra vonatkozó általános jogosultságok nem vonatkoztak, illetve kötelezettségek nem terheltek. Személyükben nem a honvédelmi tárca, hanem a testületet irányító tárca, illetve a felügyeletet gyakorló önkormányzat hatáskörébe tartoztak.¹

Az önkormányzati rendőrségek államosítását megelőzően² a törvényhatósági jogú és a rendezett tanácsú városokban a rend védelmét a városi önkormányzati rendőrségek látták el.³ A kis- és nagyközségekben a közbiztonság védelmének feladatait alapvetően a vármegyei közérő, azaz a pandúrság, mint vármegyei önkormányzati rendőrség, hajtotta végre.⁴ A vidék közbiztonságának a javításához járult hozzá az 1840-ben felállított Mezei Rendőrség is,⁵ amelyet 1894-ben mezőőrséggé szerveztek át.⁶ A Magyar Királyi Csendőrség felállításától a vidék közbiztonságáért egyértelműen a csendőrség felelt.⁷ Ez azonban nem jelentette azt, hogy — a kistelepülések többségében, a vármegye közönségének jóváhagyásával, az 1870-es évektől a II. világháború végéig működő — községi rendőrségek megszűntek volna.⁸

Az önkormányzati rendőrségek fejlődésük során erőteljesen magukon hordozták a társadalom változásának jegyeit. Terjedelmes, szerteágazó feladatkörüket, létszámukat, kiadásait meghatározó szabályrendeleteik felsőbb jóváhagyásra kötelezettek voltak. A működésükre fordított anyagi javak inkább csekélyeknek minősíthetők. Az egységesség hiánya tükröződött elnevezésükben, a javadal-mazás, a ruházat, a fegyverzet és a felszerelés eltérőségében is. Működésükhöz segítséget nyújthatott a véderő rendvédelmi célzatú alkalmazásának a lehetősége is. A XX. század előestéjén a rendőrségek vezetői törekedtek testületük modernizálására és megindították a küzdelmet az államosításért.

A két időszakhoz szorosan kötődnek a szabályozás részeit képező jogforrások és az irányítás egyéb eszközei.⁹

A polgári magyar állam témakörre vonatkozó jogi szabályozásának első lépései

A kiegyezés¹⁰ után megmaradt az uralkodó törvénykezdeményezési és törvényszentesítési joga, valamint a törvények kihirdetési kötelezettsége.¹¹

A végrehajtó hatalmat a parlamentnek felelős kormány gyakorolta, az igazgatási ágak élén az uralkodó által megerősített miniszterek álltak. A rendőrség irányítása és felügyelete a Helytartótanácsnál,¹² a független magyar felelős kormány Magyar Királyi Belügyminisztériumának a kompetenciájába került,¹³ amely 1867. III. 11-én kezdte meg működését. A tárcán belül a rendőri ügyosztály élén a rendőri ügyek felelőse gróf RÁDAY Gedeon osztálytanácsos állt.¹⁴

A miniszterek felelősségre vonathatósága kiemelten szerepelt a közbátorság fenntartásában elkövetett mulasztásokért, amennyiben azok a törvény által rendelkezésükre bízott végrehajtási eszközökkel elháríthatók voltak.

Alapvető jelentőségű volt a bíraskodás államosítása, illetőleg az igazságszolgáltatás és a közigazgatás elválasztása. „Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik” és e hatóságok „... egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.”¹⁵ E körbe tartozók voltak továbbá a Magyar Királyi Ügyészség létrehozásáról,¹⁶ az ügyvédi tevékenység szabályozásáról,¹⁷ és a közigazgatás működéséről¹⁸ szóló törvényi rendelkezések.

Megtörtént a hatalmi ágak szétválasztása a törvényhozó hatalomra, a végrehajtó hatalomra (közigazgatás) és a bírói hatalomra (igazságszolgáltatás). Mivel a rendőrség a közigazgatás része, a legterjedelmesebb kötődés e területen lelhető fel, ugyanakkor nem hanyagolható el a bírói hatalomhoz történő kapcsolódás sem, amely főképpen a büntetőjog területén realizálódott.¹⁹

A kiegyezés nyomán — a rendvédelem területén visszaállított és a törvényhatóságok által gyakorolt — közbiztonság-védelmi önállóságot erőteljesen támasztotta alá a zsandárság magyarországi működése megszüntetéséről hozott királyi rendelet,²⁰ a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvények²¹ és az első községi törvény.²²

A vizsgált időszakban a magyar állam rendvédelemre vonatkozó teendői polgári viszonyoknak megfelelő rendezéséről szóló új törvények egyben új terminológiák létrejöttét is eredményezték.

A rendőr/rendőrség kifejezés a dualizmus kezdeti időszakában gyakrabban kapcsolódott más szavakhoz, miáltal több testületet illetőleg feladatot is lefedett. Ilyenek voltak az építészeti rendőrség, a folyamrendőrség, a gátrendőrség, a hegyrendőrség, a közegészségi rendőrség, a közrendőrség, a mezei rendőrség, a piacrendőrség, a tűzrendőrség, az útrendőrség, a vásári rendőrség, a vízrendőrség. Köreikben a hatóságok és a testületek illetőleg az utóbbiak kebelébe tartozó végrehajtó közegek többnyire elkülönültek egymástól. Némelyek a rendészet kifejezésben éltek tovább.

Az 1871. évi községi törvény rögzítette, hogy a község a törvény korlátai között „... *kezeli a tűz- és közrendőrséget*”, a rendezett tanácsú városok ezeken túl „... *kezelik a helyi igények szerint a piaci, mezei, hegyi, vásári, építészeti és közegészségi rendőrséget*.”²³ A második községi törvény, a tűz- és közrendőrség mellé beemelte a mezei rendőrség kezelését és kimondta, hogy a vármegyei törvényhatóság, a jóváhagyáson alapuló és a település vagyonát érintő ügyeken kívül, csak akkor avatkozhat „... *a község belügyeibe, ha közbenjárását vagy segélyét maga a község képviselője kéri ki és veszi igénybe, vagy azt a közigazgatás, vagy a közbiztonság érdekei követelik*.”²⁴

1869-ben újította meg a közmunka és közlekedési miniszter, a Helytartótanács által 1863-ban kiadott *Útrendőrségi szabályokat*, melynek I. része rendelkezett a szabad közlekedésről, a II. része az utak, hidak és a hozzájuk tartozó tárgyak megrongálásának a tilalmáról, a III. része az útfelügyelő személyzetről, a kihágások és a bűncselekmények miatti eljárásról.²⁵

A tűzrendészeti szabályokról szóló 1869. évi BM körlevél az építkezések körében használta a tűzrendőr kifejezést.²⁶ Az első és a második községi törvény szerint a község kezeli a tűz- és közrendőrséget.²⁷ A városok hivatásos tűzoltósága, a rendőrség államosításáig, a kapitányi/rendőrkapitányi hivatal szervezetébe tartozott, parancsnoka rendőrtisztviselő volt, a kapitány alárendeltségében. A tűzoltószervezetek, az önkéntes tűzoltóegyletek működésében, fejlesztésében jelentős szerephez jutott az 1870-ben, Pesten megalakult Magyar Országos Tűzoltó Szövetség.²⁸

A gátrendőrségre/gátőrségre vonatkozó alapvető szabályokat többnyire a vízjogi rendelkezések tartalmazták törvényi formában, továbbá a rajtuk nyugvó ármentesítési vagy vízszabályozó társulati szabályzatok illetőleg a társulatok által kiadott utasítások. A gátrendőrségről önálló törvény 1871-ben született.²⁹

Az ármentesítési és vízszabályozó társulatok kötelesek voltak kellő számú állandó örököt tartani, őket örökös utasítással és szerszámokkal ellátni. Az örök ugyanazon szabályok szerint állítottak szolgálatba, ugyanazon bizonyítási képességgel és ugyanazon zálogolási joggal bírtak, mint a mezei rendőrcsősök és közbiztonsági közegnek számítottak.

A gátrendőrségről szóló törvénycikket az 1885-ben kiadott vízjogi törvény³⁰ hatályon kívül helyezte, melynek következtében a szabályozás némiképpen visszatért a korábbi gyakorlathoz. A törvény kiemelte a hatósági rendelkezés alatt álló vizeket, melyekkel kapcsolatban utalt a folyamrendőri és a helyi rendőri szabályokra. Külön fejezetben rendelkezett a vízrendőri intézkedésekről.

A szőlőhegyek rendjére vonatkozó előírásokat a XVIII. század közepétől szabályrendeletekbe foglalták és a hegyrendőrség személyi állományát a kapitányi hivatalhoz sorolták a városkapitány/rendőrkapitány alárendeltségébe.³¹

Zala vármegye közönsége a XIX. század végén, hasonlóan más vármegyékhez, több rendőri célú szabályrendeletet adott ki.³² Hegyrendőrségi szabályokban rögzítették a szőlőhegyekben való állandó lakhatás múlthatatlan feltételei között, hogy a szőlőhegyi lakók a közbiztonságot rendőri felügyelet hiányában ne veszélyeztessék, a szőlőkben sem családjaik, sem házi állataik kárt ne okozzanak.³³

A hegyrendőrséget az illető községi hatóság gyakorolta választott bizottmánnyal melynek közege teljesítette a rendőrségi teendőket. A bizottmány az általa felfogadott hegypásztorokat az illető járási szolgabírónak bejelentette, aki őket eskütétel után, rendes bizonyítvánnyal látta el. A hegypásztoroknak kötelessége volt többek között egész éven át éjjel-nappal a hegyet őrizni, a tolvajokat elfogni vagy megzavarni, egyes birtokosok szőlő- vagy gyümölcstermését minden károsodástól megóvni.

1887-ben alkottak szabályrendeletet a tűzrendőrségről,³⁴ 1889-ben a tűzrendészetről.³⁵ A tűzrendőrség kifejezés mindössze a szabályrendelet címében szerepel.

A vármegyei, a községi és a városi rendőrségek

A *pandúr* kifejezés vált a dualizmus kezdetére a vármegyei rendfenntartók elnevezései közül a legáltalánosabbá. A közvetlen parancsnokok a csendbiztosok voltak, akiket járási szervezés esetén a szolgabírók irányítottak, központosított szervezésben esetenként a főispán. A vármegye közbiztonságvédelméért alapvetően az alispánok feleltek. Néhány vármegyében alparancsnoki feladatokat láttak el a pandúr káplárok, mely esetekben a beosztottakat közpandúroknak nevezték.

A kortársak a szervezeti felépítést, a feladatköröket, a jogokat és a kötelezettségeket szolgálati utasításokban, szabályzatokban, szabályrendeletekben foglalmazták meg. A csendbiztosok, illetőleg vezetésükkel a pandúrok általános közbiztonságvédelmi feladatot láttak el, nyomoztak, vallattak, és részt vettek a büntetések végrehajtásában is. Naplót vezettek illetőleg azt láttamoztatták.

Működési területük határát kivételes esetekben léphették át. Ilyennek számított az üldözés, de a gonosztevők észlelése már nem tartozott az üldözés fogalma alá. Így maradhattak fenn olyan történe-

tek, melyek szerint egy-egy vármegyehatárra úgy építettek csárdát, hogy a határvonal a terem közepén húzódott. Egyik oldalon a pandúrok, másikon a betyárok mulatoztak, jól tudva, hogy a perzekutorok „szolgáltatilag” nem léphették át a vármegye határát.

A pandúrság fegyverhasználatát alapvetően a jogos védelmi helyzet és az üldözés szükségessége alapozta meg.

Esetenként igénybe vették a pandúrokat fegyveres szolgálathoz méltatlan tennivalókra is – területtisztítás, csendbiztos személyes kiszolgálása, egyéb kézbesítések – amelyek ellen tiltakoztak.

A területbe kerülés megvalósulhatott pályázat útján, valamint felkéréssel, melyeket megerősített a választás, illetőleg a kinevezés. Lehetett kijelölés utáni választás is. A köztörvényhatóságok rendezéséről szóló törvény hatálybalépését követően az alispán meghallgatása után a csendbiztosokat a főispán nevezte ki.

A vármegyei rendőrségek tagjainak javadalmazása több részből állhatott. Ide tartozhatott a fizetés gyanánt juttatott készpénz, vagy értékpapír, illetve a természetbeni járandóság keretében biztosított gabona, állat, egyéb termény, ruházat. A fizetés és az egyéb járandóságok mellett a pandúrok — vármegyénként változó mértékű — különböző díjazásokat és pótlékokat is kaphattak.³⁶

Különösen a kezdeti időszakban jelenítették meg a jövedelmet a különböző kedvezmények, mentességek. Ezek körébe sorolhatók az adózási kedvezmények, mentességek, beszállásolás alóli felmentés, katonai szolgálat alól részbeni vagy teljes felmentés; egyéb kötelességek alóli felmentések.

A parancsnoki illetmények a tisztségviselői jövedelmek között szerepeltek, vagy azokhoz közeleltek, a legénység illetménye a napszamosok bérével volt hasonlatos.

A sokszínűség megszüntetését célozták bizonyos központi elvárások, intézkedések. A belügyminisztériumból 1869-ben Baranya vármegye közönségéhez írt levél jelezte „*A közbiztonság érdekében kívánatos, hogy a közbiztonsági közegek, úgymint csendbiztosok és pandúrok célszerű lőfegyverekkel legyenek felszerelve.*”³⁷

A csendőrség felállítását megelőzően Baranya vármegyében 7 járás – pécsi, siklósi, baranyavári, mohácsi, pécsváradi, hegyháti, szentlőrinci – területén teljesítettek szolgálatot pandúrok, 1-1 káplár vezetése alatt 10-16 közpandúr. A parancsnoki posztokat 3 csendbiztos töltötte be, a teljes létszám 101 főt tett ki. Ebben az időszakban a személyi állomány 6 329 forint 96 fillér ruházati ellátásban részesült.³⁸

A pandúrok elhelyezésére szolgáló laktanyákban voltak különböző felszerelési tárgyak, használati eszközök. Az egyéni felhasználásra kiadott fegyverek, szerelvények is szerepeltek a laktanyák nyilvántartásában.³⁹

A belügyminiszter 1883. XII. 20-ai keltezéssel leiratot küldött a pandúr tárgyak elárverezése megjelöléssel. Értesítette a vármegye illetékeseit arról, hogy „... az állami csendőri intézmény Baranya megye területén 1884-től kezdve létesül, a közbiztonsági személyzet 1883 év végén el lesz bocsátva. Az összes szerelvényeket, fegyvereket nyilvános árverésen értékesítik. A kint hagyott egyenruhát át kell változtatni, hogy használatukkal visszaélés ne legyen.”⁴⁰

A Magyar Királyi Csendőrség történetét első ízben bemutató kötet szerzőjének véleménye szerint „1867-1881. évig ezek a kackiás, darutollas csendbiztosok és csendlegények látták el a közigazgatási járásokban a közbiztonsági szolgálatot, hiányzott azonban a rendszeres oktatásuk a fegyelem és az egyetemleges vezetésük. Vármegyéink belügyeik között a rendészetet is csaknem minden felsőbb beavatkozás nélkül maguk intézték, minek következményeképpen, ahány vármegyénk volt, annyi volt a számukra alkotott utasítás és ez is egyik oka volt a pandúrintézmény korai halálának.”⁴¹

Árnyalja a képet egy korabeli csendbiztos döntően saját élményeinek feldolgozásával — egy év híján negyedszázadig tartó csendbiztos tevékenységének összefoglalásával — megírt visszaemlékezése. Alapvetően a vármegyei rendőrség történetét érintette s munkájában hangsúlyosabb a rendőrségre vonatkozó átalakulás, fejlődés.⁴² A magyar rendőrség szervezéséről szóló három és fél évtizeddel korábban elkészített *Zsan-dár kell-e vagy pandúr?* című tanulmánya szintén bepillantást nyújt a korabeli állapotokba.⁴³

A közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló törvény indokolása szerint a Magyar Királyi Belügyminisztériumhoz „... felterjesztett jelentésekből meggyőződés szereztetett, hogy a jelenlegi közbiztonsági szolgálat nem kielégítő. [...] A régi alapokon szervezett közbiztonsági szolgálat, a méltányos és jogos igényeknek többé meg nem felelhet.”⁴⁴ Egyes törvényhatóságok sürgették a közbiztonsági szolgálat állam általi átvételét és kimondásra került, hogy annak új alapokon történő szervezése „... az oly fontos személy és vagyonbátorság veszélyeztetése nélkül tovább nem halasztható.”⁴⁵

A *községi rendőrségek* a vármegyei rendfenntartó szervezetek körében autonóm rendőrségként működtek. A vármegyei örendszerek körében jelentős számú községi (autonóm) rendőrség vizsgálható.⁴⁶

E kis létszámú rendőrségek, a helyi lehetőségeknek megfelelően láttak el mezei-, tűz- és közrendőrségi feladatokat. Fennállásuk a kiegyezéstől a II. világháború végéig terjedt, ám az 1919-ben végrehajtott államosítást követően helyi rendőrség csak kis- és nagyközségekben működhetett.

A kis- és nagyközségek közbiztonságának fenntartásában erőteljesen érvényesült — az elsősorban éjjeli őr szolgálatban megnyilvánuló — ingyenes lakossági részvétel, amelynek az alapvető oka a települési költségvetés szűkösségében keresendő.

A Baranya vármegyei Mágocson 1895-ben az állandó fizetésű éjjeliőr mellett 10 falusi delegált örködött.⁴⁷

A két és félezer lélekszámot meghaladó Békés vármegyei Bánfalván (1901-től Gádos) 1878 nyarán felállították a tűz- és közrendőrséget, amely állt 4 éjjeliőrből és tizedenként 2 utca kapitányból. Az összesen 8 utca kapitány fizetést nem kapott. Tűzrendészeti feladataik mellett kötelességük volt az éjjeliőröket ellenőrizni.⁴⁸

A községi rendőrség létrehozására, módosítására, megszüntetésére vonatkozó szabályrendeletet a vármegye közönségének jóvá kellett hagynia. Ez többségében szó nélkül, esetenként véleménynyilvánítással megtörtént, néha viszont elmaradt, melynek következtében át kellett dolgozni a felterjesztett elképzelést. A községi rendőrségre vonatkozó szabályrendeletek részben a község közigazgatását rendező szabályrendeletekbe foglalva, részben azok mellékleteként illetőleg külön szabályrendeletként láttak napvilágot.⁴⁹

A széleskörű feladat meghatározások magukba foglalták többek között a személy és vagyonbiztonság megóvását, a közrend fenntartását, a büntető törvényekbe és a különböző rendelkezésekbe ütköző cselekmények, a bekövetkező károk és veszélyek megakadályozását, a megzavart béke és rend helyreállítását, az elkövetők kipuhatolását, orvosrendőri vizsgálatoknál történő közreműködést, tolonckíséret teljesítését. A feladatok közé tartozott továbbá a tűzrendészeti szabályok és a kocsmái zárórak szigorú betartatása, a községbe érkezők feletti kellő felügyelet gyakorlása, valamint a Magyar Királyi Csendőrség működésének támogatása.⁵⁰

Az egyenruházatot, többségében a község által beszerzett öltözék jelentette, melynek darabjai általában egy éves viselet után a községi rendőr magántulajdonába kerültek. A jelvényt, a felszerelést, az oldalfegyvert, a löfegyvert és a löszert szintén a település biztosította, szigorú nyilvántartás mellett, visszaszolgáltatási kötelezettséggel.

A községi rendőrségek kevésbé ismert vonulatát jelentette Bács-Bodrog vármegye rendőrsége, melynek szervezete átfogta a vármegye területét. Bács-Bodrog vármegye 13 járása mindegyikének élén 1-1 járási rendőrfelügyelő állt, ellenőrzési, oktatási és nyomozási teendővel. A rendőrfelügyelőket a járás községeinek előjárói választották, élethossziglan, a főszolgabíró elnöklete alatt összehívott gyűlésen. A vármegyei rendőrök közbiztonsági tekintetben a főszolgabíróknak és a királyi bíróságoknak a közegei voltak. Fizetésük évi 800 forint és lótartható átalány volt. A legénység javadalmazását a községek állapították meg és a felszerelésükről is ott gondoskodtak. A belügyminiszter által 1890-ben jóváhagyott vármegyei elhatározás 1891-ben lépett hatályba, azzal az elvvel, hogy minden 1 000 lakosra legalább 1 rendőr jusson. Szolgálati utasításukat a belügyminiszter 1894-ben hagyta jóvá.⁵¹

A trianoni békediktátumot követően Magyarország területén vármegyei szervezésű községi rendőrség nem működött.

A községi rendőrségi szabályrendeletek terjedelme, tartalma és bizonyos helyi törekvések egyértelműen rámutatnak arra, hogy a rendvédelmet az érintett közösségek komolyan vették és igyekeztek minél többet tenni a települések biztonságáért.

Dunaszekcső történetéről szóló tanulmány szerzője a Baranya vármegyei község rendvédelmére vonatkozóan a következőképpen fogalmazott „*A közbiztonságra a községi rendőrök, az életbiztonságra a csendőrök, a vagyonbiztonságra a mezőrendőrök ügyelnek.*”⁵²

A városi rendőrségek körébe sorolható több mint hetven szabad királyi város és egyes mezővárosok rendőrségei. Később e településeket, fejlődésük eredményeit tükröző átszervezéseket követően, törvényhatósági jogú városoknak és a rendezett tanácsú városoknak nevezték. A szabad királyi városok az 1848-ban kapott törvényi szabályozás alapján, mint önálló köztörvényhatóságok, közdolgaikat a köztörvény szerint igazgatták.⁵³ 1876-ban a 12 000-nél kisebb lélekszámú szabad királyi városok a vármegye alá kerültek, így 26 városi törvényhatóság maradt, tíz évvel később pedig 24.⁵⁴

A mezővárosok száma a XVIII. század végén 500-600 körüli volt. Közülük a jelentősebbek a király által adható kiváltságokkal is bírtak. A közigazgatási ügykör felölelte a rendészet minden ágát, melynek teendőit szaktisztviselők végezték. 1871-től a községekről szóló törvények rendelkeztek a rendezett tanácsú városokról. A mezőváros megnevezés, bár még 1886-ig használhatták, megszűnt.⁵⁵

A XIX. század második felétől csaknem teljessé vált a városkapitány helyett a főkapitány kifejezés. Az 1870-ben megjelent rendőrkapitány megnevezés, később a tisztség fontosságára tekintettel, sok helyen rendőrfőkapitány lett, akit 1886-tól a főispán nevezett ki élethossziglan. Tagja volt a város tanácsának, vezette a rendőrkapitányi hivatal, rendkívül szerteágazó feladatkörrel.

Egyes erdélyi városokban (Brassó, Kolozsvár, Segesvár) a XIX. század bizonyos időszakában a rendőrkapitányi hivatal vezetője a rendőrigazgató volt, Marosvásárhelyen a rendőrfőnök.

Segesvár rendezett tanácsú város rendőrsége 1878-ban 1 rendőrigazgatóból, 1 városkapitányból, 1 vásárbíróból, 6 rendőrszolgáéból. 1890-ben a rendőrigazgatóból rendőrkapitány, a városkapitányból és a vásárbíróból rendőrbiztos lett.⁵⁶

A fejlődés lépéseket követelt a vidéki rendőrség vonatkozásában is, amelyre a fogadókészség, időbeli eltolódásokkal ugyan, de sok rendőri vezetőnél megvolt. Ők éltek a lehetőségekkel, küzdöttek a fejlesztésekért, elérték az általuk vezetett testület modernizálását. A meglévő, illetőleg az idő haladtával felbukkanó nehézségek azonban akadályokat is gördítettek a haladás útjába.

Az egységesség hiánya jól tükröződött az „Ahány város annyiféle rendőrség.” megállapításban. A XIX. század végén igyekeztek a rendőri vezetők egymás helyzetéről tájékozódni, a kapott információkat pedig hasznosítani. A századfordulóra elkészült szolgálati szabályzatokban fellelhető hasonlóság pedig jórészt, a fővárosi rendőrség példájának a hatása volt.

A pécsi rendőrkapitány – a városi rendőrség egyik modernizálója – 1890-ben megkeresett néhány hasonló nagyságrendű várost és érdeklődött területi, népességi, szervezési és rendőrlétszámbeli adatok iránt.⁵⁷

A boltőrség és a haderő a magyar rendvédelemben

A kiegyezés utáni időszakban is elmaradtak a rendőrségre fordított anyagi javak a kívánt szinttől. A lakossági részvétel miatt pedig előtérbe került az önszegélyezés ügy, hogy a tényleges szolgálat ellátására felfogadottak fizetését, fegyverzetét, az egyéb szükségleteket önkéntes költségfedezettel biztosították.

Pécsett 1867. VIII. 2-án egy városi lakos azzal a kéréssel folyamodott a városi tanácshoz, hogy a már engedélyezett hordárintézet szervezése során, felállíthassa a boltőrséget. Mivel a tervezetben és a bemutatott utasításban foglaltak az előírásoknak megfeleltek és a kitűzött célok pedig a törvényekkel és a rendszabályokkal harmonizáltak, az engedélyt megadták. A város feltételül szabtta, hogy a boltőrök által biztosíték fejében leteendő pénzösszegek a kapitányi hivatalba leadása után, a pécsi takarékpénztárba elhelyezésre kerüljenek, ahol kamatoznak. A pénzügyi aktus bizonylatait pedig meg kellett őrizni. A boltőrség a kapitányi hivatal felügyelete alá tartozott.⁵⁸

Az 1867. évi alapítású pécsi boltőrség a későbbiek során valószínűleg megszűnhetett, mivel 1882-ben a pécsi kereskedelmi és ipar társulat kérelme alapján ismét alakult boltőrség. A vakmerő betörőkkel szemben ugyanis eddig mindenütt a boltőrség intézménye bizonyult a legcélszerűbbnek. Ezért 3 órától és 1 felügyelőből álló boltőrség szervezését határozták el. A közgyűlés utasította a tanácsot, hogy az ideiglenes boltőrség fizetését, fegyverzetét, az ellenőrző órákat és az egyéb szükségleteket fedező kiadásokat, a házi pénztárból előlegezze meg, a boltőrség pedig közrendészeti bizottsági meghallgatás után, lépjen a rendőrséggel kellő kapcsolatba.⁵⁹

A század utolsó negyedében Kassán is működött a kereskedők egylete által fenntartott, de a főkapitány hatósága alatt álló boltőrség. A 8 fős csapat éjszakánként teljesített szolgálatot, 4 kerületben.⁶⁰

Ahogy csökkent a polgárok személyes részvétele a különböző védelmi feladatokban, úgy jelentkezett az igény a közbiztonság-védelemben a határozott, eredményes fellépésre. A vármegyékben az alispán, szabad királyi városokban a polgármester megkeresésére, illetőleg a miniszterhez küldött jelentése folytán történt a haderő igénybevétele.⁶¹

A véderőről, illetve a honvédségről szóló 1912. évi törvénycikkek kimondták, hogy a közös haderőnek és a honvédségnek feladatát képezi a belső rend és biztonság fenntartásában való részvétel.⁶² 1918 decemberében a hadügyminiszter rendelkezett arról, hogy katonai karhatalom igénybevételére a főispáni kormánybiztos illetőleg a budapesti rendőrfőkapitány a belügyminiszteren keresztül nyújthat be igénylést. Sürgős esetben közvetlenül is fordulhattak a katonai kerület parancsnokához.⁶³

A városok rendőri erői gyakran nem voltak elégségesek a felmerült feladatok végrehajtására. Az utóbbi esetekben igényelheték a véderő kirendelését. Alkalmazásának feltételei voltak:

- a bűncselekmények elszaporodása valamely területen;
- természeti katasztrófa, járvány kitörése;
- a kibontakozó munkásmozgalom veszélyt hordozó megmozdulásai;
- fontos rendezvények biztosítása.

A katonai karhatalom kirendelésére esetenként a közgyűlés felhatalmazása alapján a rendőrfőkapitány is, levélben történő megkeresés útján, intézkedett. A költségeket, a tanács a rendkívüli kiadások terhére folyósította.⁶⁴

Pécsett 1872. V. 21-én a rendőrkapitány kérte a honvéd őr-parancsnokságot, hogy a képviselőválasztás befejezéséig az éjjeli őrzékek megerősítésére 12 honvédot bocsásson rendelkezésre. A rendőrség támogatása 1872. V. 30-ától 1872. VI. 23-áig tartott, amiért 31 forint 20 krajcárt kellett kiutaltatni a császári, királyi katonai állomás-parancsnokságnak.⁶⁵

Becsült adatok szerint a XIX-XX. század fordulóján a fővárosi és a vidéki városi rendőrségek együttes létszáma 12 000 fő körüli volt.⁶⁶

A kivételes hatalomról szóló 1912. évi törvénycikk első fejezete a rendőrségi működést is érintette.⁶⁷ A kormány kormánybiztosokat nevezhetett ki, akik szükség esetén:

- gondoskodtak a közrend fenntartásáról;
- az államrendőrség személyzetével közvetlenül rendelkezhettek;
- belügyminiszteri engedéllyel a rendőrség a működési körén kívül is igénybe vehető volt általuk;
- hivatalából bárkit felfüggeszthettek, vagy rendelkezési állományba helyezhettek;
- az önkormányzati szabályrendeletek rendőri természetű rendelkezéseit ideiglenesen hatályon kívül helyezhették;
- a közrendre veszélyes tárgyak viselését megtilthatták.

A sajtótermékek terjesztése ellenőrzés alá volt vonható, szükség esetén betiltható volt. Meghatározott esetekben bevezethető a rögtönbíráskodás is.⁶⁸

A kivételes hatalomról rendelkező törvénycikket és a hozzá kapcsolódó jogszabályokat a honvédelemről szóló 1939. évi törvénycikk helyezte hatályon kívül, egyben újra rögzítette a kivételes hatalom körét is.⁶⁹

A törvény végrehajtását célzóan a kormány 1914. VII. 27-én 33 rendeletet adott ki a kivételes hatalomra vonatkozóan. Felhatalmazta a belügyminisztert arra, hogy az ország déli, dél-keleti területén fekvő 21 vármegye és az illetékeségükbe tartozó községek, valamint 10 törvényhatósági jogú város, továbbá Fiume város és kerülete szabályrendeleteinek rendőri természetű rendelkezéseit felfüggeszthesse és helyükbe saját rendelkezéseit léptethesse.⁷⁰

A sepsiszentgyörgyi önkormányzati rendőrség létszáma rendkívül nagymértékben csökkent. „Csaknem összes rendőrközegeink hadi szolgálatra behívtak. Csupán három szál emberem maradt.” kesergett a város rendőrkapitánya az alispánnak szóló feliratában.⁷¹

Szegeden a háború első három évében a rendőrség mintegy harmadára csökkent. A gyalogrendőr létszám 142 főről 52 főre, a lovasrendőr létszáma 28 főről 18 főre, a detektívek létszáma pedig 16 főről 7 főre csökkent.⁷²

A rendőri létszám apadása miatt és ott, ahol helyi rendőrség nem volt szervezve, a közrend és a közbiztonság megóvása, valamint a közegészségügyi és egyéb rendészeti feladatok teljesítése céljából, belügyminiszteri engedéllyel, polgári őrseget lehetett szervezni. A polgári őrseg – mint a helyi közrend és közbiztonság fenntartására és fontos rendészeti feladatok teljesítésére alakult őrtestület – közvetlenül az elsőfokú rendőrhatalomnak volt alárendelve és mindenben annak utasításai szerint volt köteles eljárni.⁷³ A polgári őrseg lehetőség volt csupán, sok helyütt nem éltek vele.

A katonai rendőrség több helyen megszervezésre került, melynek feladatkörébe tartozott a katonák fegyelmének biztosítása mellett a magyar rendőrségek támogatása. Ezt a közcsend, a közrend és a közbiztonság fenntartásában való részvétellel a helyi rendőrhatalomok számára létszám nyújtásával valósítottak meg.⁷⁴

Az állami rendőrségek

A rendőrség vonatkozásában is éledezett a neoabszolutizmusban csaknem kioltott magyar központosítási törekvések lángja, melyet jól tápláltak a korabeli hazai szakirodalom tanulmányai, javaslati és a politikai hatalom megkezdett lépései.⁷⁵

Az 1869 nyarán született *Közbiztonság* című folyóirat hasábjain zajló vitában már felfedezhető az államosításért történő kiállás, amely folytatódott a rendőrtisztviselők tanácskozásain.⁷⁶

1907-től a küzdelem kiemelkedő szereplője — az 1907. II. 17-én és 18-án lezajlott rendőrkongresszuson életre hívott — Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete (MROE) volt.

A vitákban, majd az államosításért folytatott küzdelemben cselekvő résztvevők voltak a csendbiztosok, a rendőrkapitányok, a rendőrtisztviselők és az újságírók.⁷⁷

A *Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség* a vizsgált időszakban Magyarországon az első állami rendőrség volt, amely a dualizmus és a két világháború közötti időszakban is működött, bár 1919-től már a Magyar Királyi Állami Rendőrség, majd 1930-tól a Magyar Királyi Rendőrség részeként.

A magyar rendőrség fejlődésének nagy jelentőségű mérföld köve a fővárosi rendőrség államosítása volt, amelynek végrehajtási időpontja némiképpen vitatott. Ennek alapvető oka pedig az, hogy az államosítás kimondását mintegy nyolc évvel később követte a szervezetről szóló szabályozás. A számszerű többség azonban az 1873-as esztendőt erősíti.

A fővárosi törvényhatóság alakításáról szóló törvénycikk 1872. december 22-én keletkezett,⁷⁸ Budapest törvényhatósági bizottságának alakuló ülését, a Vigadó nagytermében 1873. X. 25-én tartották.⁷⁹

„Buda és Pest sz. kir. fővárosok, valamint Ó-Buda mezőváros és Margit-sziget, [...] Buda-Pest főváros név alatt, egy törvényhatósággá egyesítettnek. [...] A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam »fővárosi rendőrség« neve alatt saját közegei által kezeli. [...] A tényleges egyesítés napjától kezdve a rendőrség végleges rendezéséig a főváros jelenlegi rendőri közegei közvetlenül a belügyminiszter hatósága alá helyezettnek.” E sorok elrendelték az államosítást, melyre vonatkozóan intézkedések is történtek.⁸⁰

A törvényjavaslat indokolása centrális elgondolásokat közvetített és jelezte, hogy államosítási törekvések is fognak érvényesülni. A törvényalkotás vitája során egyetértés volt abban, hogy a rendőrség működése elégtelen és a kor követelményeinek megfelelő testületet kell szervezni. A főváros törvényhatósága 1873. XII. 10-én döntött arról, hogy Pest városa után havi 27 000, Buda után havi 4 000, Óbuda után havi 530 forintot térít meg a kincstárnak, figyelemmel az előző évi költségekre. Ünnepelesen kimondták a városi rendőrségek átadását, ami december 15-én fejeződött be.⁸¹ Az átvetelt miniszteri biztos vezette.

Az újszülött állami rendőrség nehezen vagy egyáltalán nem tudott megbirkózni a kirótt feladatokkal. Különösen gondot okozott, hogy súlyos bűncselekmények elkövetői maradtak felderítetlenül, és az, hogy a rendőri foglalkozás hellyel-közzel rosszabb hírűvé vált, mint néhány utcalány. A polgárok lealacsonyító, intelligens embernek nem való munkának tekintették a rendőri tevékenységet. Az állomány felkészületlen volt, dívott a korrupció. A krónikások feljegyzései eredményekről is tesznek ugyan tanúbizonyságot, de azt is megemlítik, hogy a tisztességes és tehetséges emberek sem tudtak a sok negatív hatás miatt kellő lelkesedéssel dolgozni, eredményeikkel nem voltak képesek ellensúlyozni a bűnözők „sikereit”.

A Budapest fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi törvénycikk jelentette a szervezeti törvényt, melynek elfogadását megelőző parlamenti vitában megállapították, hogy a rendőrség ideiglenes és átmeneti állapota sürgős rendezést követel.⁸²

A törvény első fejezete meghatározta a közvetlenül a belügyminiszter alatt álló fővárosi rendőrség egységes szervezetét, feladatát, hatáskörét, működése jogalapját, különös feladatait, általános felhatalmazást azon esetekre, amelyekre nézve nem volt jogi előírás, de mégis intézkedni kellett, valamint a büntető eljárásjogi és intézkedési szabályokat.

Az állam által kezelt rendőrség működési köre a megalakult főváros összes bel- és külterületére kiterjedt. Feladata volt a személy- és vagyonbiztonságot megővni, a békét és közrendet fenntartani. A büntetőtörvények, a rendeletek és szabályrendeletek megszegését, a véletlenségből vagy bármilyen természetű mulasztásból eredhető veszélyeket és károkat lehetőleg megakadályozni, a megzavart rendet és békét helyreállítani, az ezek ellen vétőket kipuhatolni és megfenyítés végett az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak feljelenteni, illetőleg átadni. Általában a figyelő, a megelőző és a felfedező rendőrség feladatait e törvény keretén belül kellett teljesíteni.

„Működésében a fővárosi rendőrség szolgálatra kész pártatlan eréllyel és emberszerető kimélettel köteles eljárni.”⁸³

Működésének jogalapját képezték a törvények, a kormányrendeletek, a miniszteri rendeletek, a fővárosi törvényhatóságnak a belügyminiszter által jóváhagyott szabályrendeletei.

Mindenki köteles volt a hivatalos egyenruhában lévő, vagy magát igazoló rendőrségi közegnek, a törvény nevében hozzá intézett felszólítására azonnal a rendőrség legközelebbi hivatalos helyiségében megjelenni.

A II. fejezet szigorú előírással szabályozta a Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség szervezetét, mely állt a központi hivatalból (főkapitányság), a közigazgatási felosztásnak megfelelő rendőri kerületekből (kerületi kapitányságok), esetleg rendőri kiküldöttségekből (expositura). A főváros területén átfolyó Duna külön rendőri kerületet képezett.

A testület élén a főkapitány állt. A személyi állomány csoportjait alkották:

- tiszti személyzet: rendőrtanácsosok, kerületi kapitányok, a bejelentési hivatal főnöke és helyettese, főkapitányi titkár, rendőri biztosok, rendőri orvosok, fogalmazók, gyakornokok, pénztárnok, házgondnok és ellenőr, írnokok, kezelési közegek, díjnokok, rendőroktatók;

- gyalog és lovas rendőrök;
- szolgák.

A főkapitányt a király nevezte ki, a többi tisztviselőt, illetve a rendőrtiszteket a belügyminiszter, az őrzetőket és a közrendőröket a főkapitány belügyminiszteri jóváhagyás mellett, míg a szolgákat a főkapitány fogadta fel.

„A fővárosi rendőrség polgári intézmény, melynek őrségi személyzete azonban belső szervezetében szigorú katonai fegyelmi szabályok alatt áll.”⁸⁴

A tiszti személyzet azon esküt, vagy fogadalmat tette le, melyet a többi állami közigazgatási hivatalnokok, az őrségi személyzet pedig, a szolgálatba lépést megelőzően a főkapitány vagy helyettese előtt élő szóval tett esküt vagy fogadalmat. A törvény kitért a fegyelmi szabályokra, a nyugellátásra, a felvétel és elbocsátás szabályaira, az oktatásra, a képzésre, a rendőrorvosok kötelességeire azzal, hogy a részletes rendelkezéseket a belügyminiszter hozza meg.

Lehetőség volt nagyobb üzletek, vállalatok, intézmények, társulatok kérelmére, a helyiségeikben történő biztonság, béke és rend fenntartására pótrendőröket felvenni, akik főkapitányi utasítás szerint teljesítettek szolgálatot, rendőrségi ruházatban és felszereléssel.

Tételeken rögzítésre került a Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség személyzeti létszáma és költségvetése, négy csoportba soroltan: I. Főkapitányi hivatal, II. Bejelentési hivatal, III. Kerületi kapitányságok, IV. Rendőrség.

Kerületi kapitányságok voltak: I. kerületi, II. kerületi, III. kerületi, IV-V. kerületi, VI-VII. kerületi, VIII-IX. kerületi, X. kerületi.

A rendőrség cím alatt voltak egy oktató és főfelügyelő, egy lovassági és egy gyalogsági felügyelő, a polgári biztosok (a későbbi detektívek elődjai), az egyenruházott állományba tartozó gyalogság és lovasság (közrendvédelmi állomány). A detektívek közül 20-an a központhoz, 30-an a kapitányságokhoz voltak beosztva. Az őrszemélyzet gyalogos állományában volt őrmester, ellenőr, címzetes ellenőr, I. osztályú és II. osztályú közrendőr (poroszló). A lovasságnál őrmester, szakaszvezető, tizedes és lovasrendőr. A teljes állomány az államosításkor meghaladta a 800 főt. A 80 tisztviselőből 36 fő volt a fogalmazói karban. Mellettük 50 polgári biztos és 620 rendőr teljesített szolgálatot, közöttük csaknem 70 lovasrendőr.⁸⁵

A juttatásokat képezték a fizetés és a szálláspénz, melyekhez még járulhatott szolgálati pótlék, lóbeszerzési és lótartrási átalány. A főkapitány évente kapott 4 000 forint fizetést, 1 000 forint szolgálati pótlékot, 600 forint szálláspénzt, 600 forint lóbeszerzési és tartási átalányt. Egy kerületi kapitány 1 500 forint fizetést és 400 forint szálláspénzt vehetett fel, míg egy II. osztályú közrendőr 300 forintot. Az első osztályú gyalog rendőrök és a címzetes ellenőrök, amennyiben szabad szállást a laktanyában nem nyerhettek, 120 forint szálláspénzt kaptak. A lovasrendőrök 200 forint lóátalányban részesültek.

A kiegyezés után, még mindig göröngyös úton haladó, de rohamosan fejlődő magyar főváros igényelte a rendőrség fejlesztését is. Az államosítás – a testület minden nehézsége mellett – a modern rendőrség magját vetette el, ami nagyon hamar szárba szökken, megalapozva azt az eredményességet, amelyre méltán lehetett büszke a testület minden tagja. Az egyre hatékonyabban működő budapesti rendőrség már az 1880-as évek elején kiállta a nemzetközi összehasonlítás próbáját, bár még erős és jogos igény volt a folyamatos modernizálás, a szervezet, a felszerelés és az állomány tekintetében egyaránt.

A dunai kerületi kapitányság 1897. II. 1-jén kezdte meg működését Budapest IV. kerület Szerb-utca 3. szám alatt.⁸⁶ Nem volt folyamrendészeti hatóság, mivel ez utóbbi jogokat a vasúti és hajózási főfelügyelőség, a törvényhatóság és a polgármester gyakorolták.

A kapitányságon került elhelyezésre a központi gyermekbíróóság, amely 1908. július 1-én kezdte meg tevékenységét és a rendőrségre rótt valamennyi gyermekvédelmi feladat végrehajtásának volt fontos intézményévé vált.⁸⁷

A kapitányság 1940-ben szűnt meg, az akkori révkapitányság felállításával.⁸⁸

További rendőri bíróságokat jelentett a Mosonyi utca 7. szám alatt felállított a csavargás, a koldulás és a kitiltó intézkedés megszegésével elkövetett kihágások elbírálására a Közbiztonsági Központi Rendőri Büntetőbíróóság,⁸⁹ majd az 1911. V. 8-án létrehozott Erkölcrendészeti büntetőbíróóság.

A háborút megelőző időszak történései és intézkedései a fővárost sem hagyták érintetlenül. A kivételes intézkedésekről rendelkező törvény⁹⁰ végrehajtását tárgyaló, a kormány által 1914. VII. 27-

én kiadott rendeletek közül 11 vonatkozott Budapestre. A feladatok a közigazgatási osztály területén folyamatosan növekedtek.

1916 karácsonyára befejeződött szervezőmunka eredményeképpen megkezdte működését az Életuntak Védőirodája, amely *Róbert bácsi* szélhámoskodását követően a bűnügyi osztályhoz került, ahol életvédelmi csoport néven működött.⁹¹

Az 1917. esztendő első félévi jelentése „... súlyos és folytonosan növekvő feladatokról ...” szólt. Az állomány létszáma elégtelen, az állásokat betölteni nem tudták, csak őrszemélyzetből volt 680 fő hiány.

Március közepén megkezdte működését Budapesten is a katonai rendőrség.

A háborús segély növekedett és besorolástól függően a rendőrök évi 400-400 korona működési pótlékot kaptak. E bérszínvonal azonban így is csak a szegényes megélhetést biztosította. A háború végének közeledte egyre nehezebb helyzetbe sodorta a főváros rendőrségét. A feladat- és hatáskör egyre csak bővült. Csaknem 700 háborús rendelet volt, amely valamilyen formában érintette a rendőrséget.⁹²

A *Magyar Királyi Határrendőrség*⁹³ a közigazgatási reformtörekvések vergődésében született a Fiumei Magyar Királyi Államrendőrséghez hasonlóan. Velük háromra emelkedett a magyar királyi állami rendőrségek száma.

A magyar polgári állam rendvédelmi modellje⁹⁴ berendezkedésének első önálló határőrizeti szervezeteként felállított Magyar Királyi Határrendőrség,⁹⁵ másfél évtizedes működése mély nyomot hagyott maga után a magyar rendvédelem-történet palettáján.⁹⁶ A létrejötte körüli huzavona érdekes kulisszatitkaként került a felszínre az, hogy gróf TISZA István belügyminiszter egyszerűen félretette a törvényt, mivel „... programjába az egész országos rendőrség államosítása volt véve és a mai állami határrendőr intézmény feladata és munkaköre ezzel át lett volna hárítva a határszéli nagyobb államosított városi rendőrkapitányságokra [...] hogy ez lett volna a helyes megoldás annyira kézenfekvő, hogy hangsúlyoznunk sem kell.”⁹⁷ TISZA István örökébe lépő „FEHÉRVÁRY minisztérium pedig a már rég porosodó aktát elővette.”⁹⁸ és intézkedett a végrehajtásra.

A határrendőrségi ügyeket a belügyminisztérium rendőri főosztályának államrendőrségi és közbiztonsági alosztálya, majd 1913-tól a rövid életű határrendőr-főnökség, 1914 tavaszától pedig a határrendőrségi alosztály intézte.⁹⁹

A testület 1906. I. 15-én kezdte működését.¹⁰⁰ A hatályba léptető rendelkezések hangsúlyozták, hogy a törvényben meghatározottak végrehajtása a tisztviselői karon áll. Kiemelték, hogy a határrendőrök a legnagyobb tapintattal és körültekintéssel járjanak el, fellépésük ne váljon zaklatássá, a szabad forgalom és egyéni szabadság sérelmévé. A miniszteri rendelet felölelte a határrendőrség hatáskörét, illetékességét, szervezetét, szolgálat ellátási eljárási joggyakorlatát, vezetését, belső ellenőrzését, fegyverhasználatát, fegyelmi szabályzatát, ügyvitelét, pénz- és érték kezelését.¹⁰¹

Szolgálati tekintetben a testület közvetlenül a belügyminiszter rendelkezése alatt állt, de eleget kellett tennie az illetékes főispán felhívásának, illetőleg más hatóság megkeresésének is. A rendes közigazgatási elsőfokú rendőrhatalóságokkal (főszolgabíró, városi rendőrkapitány) mellérendelt viszonyban állt és köteles volt velük kölcsönösen együttműködni.¹⁰²

A testület a hozzá utalt ügyekben jogosult volt a területén lévő csendőrség és helyi rendőrség közreműködését közvetlenül igénybe venni. A támogatás karhatalom nyújtásában, megfigyelés végzésében, vagy valamely nyomozási cselekmény végrehajtásához adott segítségben nyilvánulhatott meg. A bíraskodás joga akkor állt elő, ha a határrendőrség működési területén, a hatáskörébe utalt kihágás vált ismertté.¹⁰³

Kezdetben az egyenruha és a fegyverzet azonos volt a Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség részére megállapított egyenruhával és fegyverzettel.¹⁰⁴

A hatályba léptető körrendelet 24 kirendeltséget magába foglaló 12 állami határszéli rendőrkapitányság felállításáról rendelkezett, melyeknek székhelyei voltak Máramarosziget, Munkács, Ungvár, Bártfa, Zsolna, Pozsony, Sopron, Pancsova, Orsova, Brassó, Besztercze, Fiume. A határrendőrség illetékessége a határ menti településekre terjedt ki, általánosságban mintegy 40 kilométeres mélyégi sávot érintően. Döntően a külső határoknak számító 250 kilométeres szerb és 900 kilométeres román határ mentén látta el feladatát. A belső határok további 2 250 kilométer hosszan húzódtak.¹⁰⁵

A testület létszáma teljes feltöltöttségekor éppen meghaladta a 600 főt.

A világháború alatt a testület működése „többnyire hadtáp-, sőt hadműveleti területre” esett, ahol igen értékes szolgálatokat teljesített, amivel a „hadvezetőség ismételt elismerését vívta ki”.¹⁰⁶

A proletárdiktatúra alatt, a határrendőri feladatokat is a Vörös Őrség látta el, melyhez magába olvasztotta – a többi rendőri és a csendőri egységekhez hasonlóan – a határrendőrségi állományt is.¹⁰⁷

Az 1919. X. 1-jén keltezett, a rendőrség államosításáról szóló miniszterelnöki rendeletben foglaltak alapján, a különös hatáskörrel rendelkező határrendőrség, az „... általános rendőrségi hatáskörrel felruházott magyar állami rendőrség országos egységes szervezettel, egységes létszámot alkot”.¹⁰⁸

A háborút követő békediktátum következtében, a fiumei rendőrség és a határrendőrség volt működési területe — a soproni határszéli kapitányság egyes részeinek kivételével —, az új országhatáron kívülre került.¹⁰⁹

A *fiumei rendőrség* a kiegyezést követően — a törvényhatósági településekről és a községekről szóló törvények értelmében, mivel azok a Magyar Szent Korona teljes területére kiterjedő hatállyal bírtak — önkormányzati rendőrséggé működött.¹¹⁰

Fiume hovatartozásának változatosságát, a magyar-horvát kiegyezés sem tudta maradandó módon rendezni.¹¹¹ Különleges jogállását erősítette olasz polgárságának ragaszkodása az 1848 előtti kiváltságaihoz, a nyelvi és közigazgatási autonómiához, a magyar kormány közvetlen fennhatósága alatt. 1870-től Fiume vármegye Horvátországhoz, a város a király által kinevezett kormányzó irányításával, a magyar kormány közvetlen igazgatása alá került.

A város lélekszáma 1903-ban 38 955 fő, területe 3 573 hold, lakóházainak száma 2 152, a hivatalos nyelv az olasz volt. Rendőrsége, a városi tanács közbiztonsági osztálya alá tartozott Sezione di Publica Sicurezza elnevezéssel. A testület 130 fős létszámmal működött.¹¹²

Fiume rendőrségének államosításáról szóló törvényjavaslatot SÁNDOR János belügyminiszter 1916. VIII. 11-én nyújtotta be. A mindössze hét szakaszból álló tervezethez készített miniszteri indoklás szerint, a rendőrségi szervezet módosításának szükségességét indokolta:

- a háború szülte rendkívüli viszonyok;
- Fiume kivételes helyzete;
- a kikötő okozta idegenforgalom;
- a kivándorlás és visszavándorlás;
- a város földrajzi fekvéséből adódó, teljesen elkülönített és határszéli helyzete.

A körülmények alapján, olyan rendőri szerv létesítése látszott szükségesnek, amely közvetlenül az állami hatalom rendelkezése alatt állt. Ennek megfelelt a már három éve működő, Magyar Királyi Határrendőrség fiumei határszéli rendőrkapitánysága.

A fiumei rendőrségről szóló törvény rendelkezett arról, hogy Fiume városában és kerületében a határrendőrség, mint állami rendőrség látja el a határrendőrség hatáskörén kívül eső, egyéb rendőri feladatokat is.¹¹³ Az igazgatási rendészetet továbbra is a városi hatóság gyakorolta. Rendőrségi végrehajtó szolgálatot kizárólag államrendőrségi közegek láthattak el. A testületbe csak kipróbált, teljesen megbízható és a rendőri szolgálatra kiválóan alkalmas személyek voltak felvehetők. Fontos volt a megfelelő nyelvtudás is. A törvénycikk végrehajtására és a hatáskörök körülírására a belügyminiszter körrendeletet adott ki, melynek alapján, a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrség 1917. V. 1-jén kezdte meg működését Fiume városának és kerületének területén.¹¹⁴

A városban működött még a kereskedelemügyi tárca által fenntartott úgynevezett vasúti és tengerparti rendőrség is.

A polgári demokratikus forradalom és a proletárdiktatúra, valamint a megszállt területek rendőrségei

1918. X. 17-én TISZA István a képviselőházban elismerte, hogy a központi hatalmak elvesztették a háborút. Az 1918. X. 23-án megalakult „Magyarország Nemzeti Tanácsa” 1918. XI. 16-án néphatározatban mondta ki, hogy Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság.¹¹⁵

1918. XI. 11-én a minisztertanács az ország rendjének biztosítására és fenntartására arról határozott, hogy a fennálló csendőrségen, államrendőrségen, határrendőrségen, pénzügyőrségen és közigazgatási /vidéki/ rendőrségen, továbbá a budapesti rendőrség mellett felállított védőrségen, a katonai rendőrségen, a budapesti önkéntes őrseregen és a vasúti mozgó őrseregeken kívül létezhetnek, a hadsereg melynek egyik célja a belrend biztosítása, valamint a nemzetőrség és a polgárőrség.

A nemzetőrség önként jelentkezőkből állt, akiknek szolgálati kötelezettsége néhány hónapra terjedt. Az őrcsapatok 40 fős egységeket állíthattak fel tisztek vezénylete alatt. Az egységeket a veszélyeztetett rend védelmére küldhették ki. Felszerelése és ruházata, díjazása a lehetőséghez képest ugyanolyan, mint a hadseregé.

A polgárőrség olyan önként jelentkezőkből állt, akik rendes napi munkájuk mellett saját otthonuk közvetlen védelmét szolgálták. E szolgálat, díjazással nem járt, katonai egyenruhája nem volt, a felszerelés és a megjelölés a helyi viszonyokhoz képest történhetett.

A kormányrendelet rögzítette, hogy a körülírt szervezeteken kívül az állam karhatalmi fegyveres szervezetet nem ismer el.¹¹⁶

1919. XII. 6-án a belügyminiszter közzétette a címek, a pecsétek, az államcímer használatát, az alkalmazottak esküszövegének megváltozását. A leglényegesebb változás a „királyi” jelző elmaradása, az eskü szövegében pedig a „Népköztársaság” megjelenése.¹¹⁷

A rendőri testületek személyi állományainak helyzete egyértelműen rossz volt. Helyzetüket a csekély illetmény, túlszolgálatok, betegségek, népszerűtlenség jellemezte, jóllehet az országban nem mindenütt érezték a fővárosi forradalmi hangulatot. A kormány által 1918. XII. 18-án adott felhatalmazás alapján a belügyminiszter rendelkezett arról, hogy a vidéki rendőrségek őrszemélyzete altisztjei, rendőrbiztosai, polgári biztosai/detektívjei és hivatalaltisztjei részére folyósításra kerüljenek a budapesti állami rendőrség hasonló állásban levő tagjai részére legújabbban megállapított illetmények. Tehát fizetés, lakpénz, rendőri pótdíj és háborús segély 90%-a, a tisztviselők részére pedig a 80%-a,¹¹⁸ továbbá a rendőri ügyeleti díjak megállapítása egységesen történjen.¹¹⁹ Segélyek folyósításával is törekedtek a rendőrök helyzetének javítására.

Budapesten a polgári forradalom kormánya időszakában a rendőrség létszámát növelték, az illetményüket pedig 50%-kal emelték, bár a fizetések így is alacsony szinten maradtak. A belpolitikai helyzet bizonytalansága, a kommunista agitáció egyre nehezítette a rendőrség munkáját. Több alkalommal hiúsítottak meg a testület és épületei ellen tervezett támadást, előztek meg utcai zavargásokat. 1919. II. 20-án a *Népszava* nyomdája elleni támadás megakadályozása során két rendőr és három védőr maradt holtan a helyszínen. A történések után letartóztatták a kommunista vezetőket, akik a fogságukból is jelentős befolyást gyakoroltak az eseményekre.¹²⁰

1919. III. 26-án keltezett, de 1919. III. 30-án jelent meg a belügyi népbiztosok rendelete, a Vörös Őrség megszervezéséről. A rendelet tartalmazza többek között, hogy a magyarországi tanácsköztársaság belső rendjének megalapozása és fenntartása a Vörös Hadsereg kiegészítő részét képező Vörös Őrség feladata, melynek felállításával egyidejűleg, az összes rendőri vonatkozással bíró karhatalmi alakulatok megszűnnek. A Vörös Őrség átvette a csendőrség, a fogházőrség, a határrendőrség, a népőrség, a pénzügyőrség, a rendőrség – budapesti és vidéki – és a védőrség feladatait, valamint e testületek állományát is. A rendőrség/ek személyi állományának jelentős hányada – szervezeti elnevezési változások mellett – folytatta rendvédelmi tevékenységét.¹²¹

1918. XI. 13-án a kormány megbízásából LINDER Béla tárca nélküli miniszter, Nándorfehérvárott [Belgrád] aláírta a háborút lezáró fegyverszüneti egyezményt. A megállapodás értelmében, a polgári közigazgatás a magyar kormány kezében marad, de a szövetségeseknek jogukban áll a stratégiaiailag fontosabb területeket – a fővárost is – megszállni.

A trianoni békediktátum által elcsatolt területeken túl, a fegyverszüneti egyezmény alapján a román hadsereg által megszállás alá került a Nyírség, Budapest és észak-dunántúli területek. E román hadjárat 1919. IV. 16-án kezdődött és a következő év március végén fejeződött be.

Nyíregyházára 1919. IV. 27-én vonultak be a román egységek s a hónap végére megszállták az egész megyét a Tisza vonaláig. A belső rend és nyugalom fenntartására a román hatóságok megengedték a városi rendőrség újjászervezését és oldalfegyverrel való ellátását, valamint a vármegyében a csendőrség újbóli felállítását. 1920. III. 1-én hazaindultak a megszálló csapatok a városból. 1920. III. 10-én a magyar haderő képviselői átvették a helyőrség-parancsnokságot, a reggeli vonattal pedig Debrecen felől megérkezett az antantmisszió.¹²²

Délen az antant által kijelölt demarkációs vonal a Somogy vármegyei Babócsánál kezdődött, végig húzódva a baranyai hegyháton, Baja fölött átlépve a Dunát, Szeged alatt a Tiszát, majd Maroslelénél elérve a Marost fejeződött be. A kijelölt területeken már az aláírás napján megjelentek a megszálló csapatok és 1921 augusztusáig ott is maradtak. A barátságos érkezést rövid idő múlva felváltotta a Szerbiához (Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz) csatlóási szándékot kiszolgáló magatartás. Figyelmen kívül hagyták a megszállás elleni tiltakozásokat, igyekeztek átvenni a közigazgatás irányítását, eskütételre próbálták kötelezni a tisztviselőket, feloszlatták a nemzetőrségi egységeket, bevezették a cenzúrát, a statáriumot, túszoikat jelölték ki. Somogy megszállt területeit a megszállt Baranya-hoz csatolták. A cél a baranyai, bácskai és bánáti természeti kincsek megszerzése volt.¹²³

A megszállt területen közbiztonsági feladatokat teljesített esetenként a szerb katonaság, a szerb csendőrség, a szerb határrendőrség, a szerb katonai rendőrség és a megszállók felügyelete alatt a települések magyar rendőrsége.

A kialakult helyzetet jól példázza a bajai és a pécsi rendfenntartás helyzetének alakulása.

Baján zentai születésű szerb illető vette át a főkapitányi állást, amelybe 1919. XII.18-án nyert kinevezést. A volt főkapitány az ország meg nem szállt területére távozott. Kezdetben – mivel a szak tudásukra szükség volt – a képzett magyar rendőrök hivatalukban maradhattak. Később, ha középis kolai végzettséggel rendelkező szerbek jelentkeztek, a főkapitány szabadulni igyekezett a magyar rendőrtisztviselőktől. Többen megtagadták az eskü letételét, őket különböző ürügyekkel távolították el. Volt, akiket letartóztattak és volt, akiket Valjevoba internáltak. A rendőrlegénység létszáma a megszálláskor 8 fő volt. Ruházatuk, felszerelésük állapotát illetően, nem sokban különböztek a szerb katonáktól.

Az 1919. X. 23-ai tanácsülésen jelentést tett a rendőrfőkapitány a rendőrség új szervezetéről, létszámról. A már felállított, valamint a felállítandó őrszobák részére kérte telefon beszerelését, berendezési tárgyak beszerzését, fűtőanyag biztosítását, ruhakiutalást és az összes ember, 50 fő, részére téli ruha beszerzését. A központi ügyelet mellett, 1 lovasőrszobát és 4 őrszobát létesítettek. A plusz költségek fedezésére progresszív pótdát vetettek ki.¹²⁴

Szerveztek a külterületeken fegyveres tanyai nemzetőrséget, a városban polgárőrséget, amelyben 2 csoport volt 32 fővel. Működésük eredményes volt, mivel a betörések néhány nap alatt megszűntek. A katonaság a polgárőrség támogatására 1 tisztet, 1 altisztet és 24 közembert rendelt ki. A városi polgárőrség megmaradt csaknem a megszállás végéig.¹²⁵

Pécsett 1919. I. 18-án a főkapitány jelentést tett a tanácsnak arról, hogy 40 rendőrt vett fel és 43-an tették le az esküt a főkapitány kezébe. Az állományt ideiglenesen katonai ruhákkal ellátták, de rendőrsap kák és karszalagok beszerzése szükséges. Az őrszemélyzet 70-ről 120 főre történő növelése és az illet ménymelés a főkapitány erőteljes kéréseinek, terveinek és a romló közbiztonságnak tudhatók be. 1919. I. 5-étől a pécsi rendőrök „Rendő - Gendarm” felírással karszalagot kaptak, és botbüntetés terhe mellett megtiltotta a régi magyar katonasap kák viselését a szerb parancsnok rendelete.¹²⁶

1921. VII. 26-án a nemzetgyűlés becikkelyezte a trianoni békeszerződést,¹²⁷ mely aktus előre vetítette a szerb megszállás megszűnését. A kormány meghatározta, hogy a demarkációs vonalat a magyar haderő 1921. VIII. 20. éjféli előtt nem lépheti át. 1921. IX. 30-áig a szerb impérium képviselői elhagyták a megszállt területeket, bár Szeged külterületének egy része 1922 májusában szabadult fel.

Egységes állami rendőrség

A vidéki rendőrségek államosításáért folytatott küzdelem mellett feltárható két jellemző helyi megnyilvánulás. Egyik, hogy a városok vezetői halogatták a rendőrség fejlesztését mondván, hamarosan megtörténik az államosítás, mely várakozásnak a vidéki újságok gyakran hangot is adtak. A másik vonulat képviselői elleneztek az államosítást, mert abban a törvényhatóság megcsönkítését látták illetőleg tartottak attól, hogy jelentős terhet ró a településekre az állami rendőrség fenntartásához történő pénzbeli hozzájárulás. A rendőrtisztviselők 1907-ben megtartott értekezlete kapcsán THURZÓ [TISZA] Miksa hangsúlyosan mutatott rá arra, hogy a városok intéző körei mindent elkövetnek, hogy az államosítás megghiúsuljon. Ennek egyik oka a hatalomféltés mellett, a későbbi hozzájárulások nagyságának latolgatása is volt, mivel a települések jó része a rendőrség fenntartására tervezett költségek bizonyos hányadát nem a rendőrség működtetésére fordította.

Az elnöki beszámolóban elhangzott, hogy a debreceni rendőrség három tisztviselője mozgalmat kezdeményezett az államosítás ellen, mondván, hogy a rendőrség fejlesztését meg lehet oldani a városi törvény keretében. Viszont a város közönsége, akkor még alapító pártoló tagként jelentkezett. Tíz évvel később már a város közgyűlése tiltakozott az államosítás ellen. Szembe helyezkedése oly mérvű volt, hogy a megküldött határozat alapján Kecskemét város is tiltakozásra határozta el magát, a közgyűlés 56 igenlő szavazatával a 18 nem ellenében.¹²⁸

Nagykanizsa rendőrségének fejlesztése útjában rendszeresen felbukkant a rendőrség államosításnak a levegőben lógó kérdése. „Csak amikor Andrássy belügyminiszter 1909-ben kijelentette, hogy az állam pénzügyi helyzete nem engedi meg a rendőrség államosítását, akkor emelte fel Nagykanizsa 30-ról 36-ra a rendőrlegénység létszámát.”¹²⁹ Egy évtized elteltével, az államosítás megkezdésekor Nagykanizsa átirat az összes városokhoz, de tiltakozásukhoz alig egy-két település csatlakozott. „Az államosítás tehát Nagykanizsán is annak rendje-módja szerint bekövetkezett.”¹³⁰

1919. VIII. 1-én a kormány kiáltványban szólította fel a lakosságot a rend és fegyelem megtartására. 1919. VIII. 3-án közzétették a mindössze három szakaszból álló kormányrendeletet, amely megszüntette a Vörös Őrséget és visszaállította a rendőrséget államrendőrség elnevezéssel.¹³¹ E rendelkezés különösebb áttörést nem ért el.

1919. X. 18-án a Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság, a magyar rendőrség és csendőrség főfelügyelőjévé és ellenőrévé az antant kötelékében szolgálatot teljesítő amerikai ezredest nevezett

ki. 1919. IX. 22-én a FRIEDRICH-kormány elfogadta a 14 hónappal korábban beterjesztett törvényjavaslatot, amelynek kiadásáról BENICZKY Ödön belügyminiszter törvénytörvényként kormányrendeletként gondoskodott 1919. X. 1-ei hatállyal.¹³²

A végrehajtást a minisztertanácsi döntést követően megkezdtek. A kormányrendeletet az 1920. évi az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló törvény hatályban tartotta, a szabályozást törvényerőre emelte.¹³³ Budapesten visszaállt az állami rendőrség, vidéken megkezdődött az államivá válás, amely 1921 augusztusáig tartott.¹³⁴

A kormányrendelet kimondta, hogy a budapesti állami rendőrség a határrendőrséggel együtt a Magyar Királyi Állami Rendőrségbe olvad be és egységes szervezettel, egységes létszámot alkot. A bélyegzőkön a magyar állam címerét és a szent koronát kellett alkalmazni.¹³⁵

A Magyar Királyi Állami Rendőrségnek a legfelsőbb felügyelő és ellenőrző hatósága a belügyminiszter volt, 1921 nyaratól az országos főkapitány is bekapcsolódott e funkcióba.¹³⁶

1919 augusztusától novemberéig történt viszontagságokat követően a fővárosi rendőrségen az őrszemélyzet megszilárdításával kezdődő újjászervezés mellett igazoló eljárás alá vonták a személyi állományt, melynek során 90 főt felfüggesztettek, közülük pedig végül 50 személyt bocsájtottak el. Ekkor a fővárosi rendőrség létszáma 3 386 fő volt.¹³⁷

A rendőrség erejét meghaladó teljesítménnyel törekedett felszámolni a közbiztonságra veszélyt jelentő személyeket. A vagyonelleni bűncselekmények visszaszorítása jó eredményt jelentett.

1920 nyarán nagyobb illetményemelését valósítottak meg az őrszemélyzet körében, amelynek következtében csökkent a leszerelések száma. A személyi állomány színvonalának emelését és erősítését szolgálta a tisztikar számára tájékoztató vizsgák bevezetése és az altiszti szervezet megreformálása.

A fővárosi rendőrség visszatért korábbi szervezetéhez, az lényegében nem változott. Működési területén három kirendeltség kezdte meg munkáját, a budafoki, a gödöllői és a rákoscsabai. Továbbra is működött az államrendészet, a közigazgatási rendészet, a bűnügyi szolgálat és az őrszolgálat, 15 kerületi kapitányság és 114 őrszoba.

A törvényhatósági jogú városokban rendőrkapitányságot kellett szervezni, a rendezett tanácsú városokból többet is utalhattak egy rendőrkapitányság működési területébe. Szükség szerint létrehozhatók voltak rendőri kirendeltségek, is nagyobb városok külső területein a kapitányság felügyelete alatt, egyes településeken önállóan és határszéli kirendeltségekként. A rendőrkapitányságok és az önálló kirendeltségek a kerületi rendőrfőkapitányságok alárendeltségében látták el feladataikat.

A központi irányítás és vezetés és ezzel a szükséges intézkedések és eljárások egyöntetűségének biztosítása céljából 1920 májusában felállt a belügyminisztérium kebelében szervezett nyomozó osztály az államrendészeti érdekek hathatósabb védelmére és a nagyobb jelentőségű bűnesetek nyomozására.¹³⁸ A szervezeti egység neve 1922. év végétől Központi Nyomozó Hivatalra változott, hatásköre többször is módosításra került.¹³⁹ A nyomozó hatósággá szervezett Központi Nyomozó Hivatalt 1924. június végével, takarékosági okokból, a belügyminiszter megszüntette. Ezzel a nagyobb jelentőségű bűncselekmények nyomozása, ismét kizárólag a helyi rendőrhatalóságokra hárult. A legfőbb felügyeletet és ellenőrzést továbbra is a minisztérium közbiztonsági osztálya gyakorolta.¹⁴⁰

A kormányrendelet szabályozta a rendőrség hatáskörét és a rendőri jog tartalmát. A testület ügyintéző hatáskörébe tartozott a közbiztonsági rendészet egész köre, az igazgatásrendészet odautalt ügyei, a rendőri büntetőbíráskodás és a rendőri szolgálat ellátása. A rendőri jog jelentette a rendőrség rendeltetését, nevezetesen azt, hogy működése területén a köznyugalmat, a közrendet és a közbiztonságot fenntartsa, melyeknek megóvása végett a rendőrhatalóságok és közegek felszólítás nélkül hivatalból voltak kötelesek eljárni. Rögzítésre került, hogy a magyar állami rendőrség működését a jogszabályok – törvény, rendelet, szabályrendelet – irányítják és joguk van a rendőrhatalóságoknak a jogszabályokkal nem ellenkező mindazokat a rendelkezéseket megtenni, amelyek a köznyugalmat, a közrendet vagy a közbiztonságot közvetlenül fenyegető veszedelem elhárítása végett szükségesek. Vagyis érvényesüljön a jog által szabott korlát és bizonyos diszkrecionalitás is.

Rendelkezett a véderő igénybeviteléről, az állampolgároknak a rendőrséggel szemben fennálló bizonyos köteleességeiről, rendőri kényszerintézkedésekről, az állomány személyzeti és szolgálati viszonyáról. Külön fejezetben rögzítette a fegyelmi rendelkezéseket és a rendőrség költségeire vonatkozó előírásokat. Szabályozta a korábbi szolgálatból történő kikerülés esetére vonatkozó intézkedéseket, az érintettekről való gondoskodást. A városi rendőrség által igénybe vett épületeket, helyiségeket át kellett engedni az állami rendőrség használatába. Ugyiszintén az ingóságokat, fegyvereket ellenszolgáltatás nélkül.

1919 végén született miniszteri rendelet az állami rendőrség ügyintéző hatásköréről,¹⁴¹ két év múlva a rendszeresített testületi egyenruha viseléséről.¹⁴² 1922 tavaszán került aláírásra és kihirdetésre a 62 szakaszból álló, a Magyar Királyi Állami Rendőrség szervezetének és szolgálatának szabályozása.¹⁴³

A Magyar Királyi Állami Rendőrség személyzete feladatainak megfelelően tagozódott intéző rendőrségre, amely a hatósági jogokat gyakorolta; a foganatosító rendőrségre, amely a hatóságok intézkedéseit hajtotta végre; a szakközegekre, ahová az orvosok, a számvevőségi és pénztári tisztviselők, a segédhivatalok, a bűnügyi nyilvántartó, a fogház és toloncház stb. tartoztak.

A szervezeti és szolgálati szabályzat szerint az állomány egyik csoportja volt az egyenruha- és fegyverviselésre jogosított személyzet, amelyhez tartozott a fogalmazói kar, a felügyelői kar és az őrségi személyzet. A másik csoportot alkotta a polgári ruhás és fegyverviselésre nem jogosított személyzet, amely állt a rendőrség működését kiegészítő detektívszemélyzetből;¹⁴⁴ a rendőrség működését támogató főiskolai képzettségű szakszemélyzetből, középiskolai képzettségű számvevőségi szakszemélyzetből; az irodában működő kezelési szakalkalmazottakból; a kézbesítőkből, a szolgákból és a napidíjasokból.

A fogalmazói karhoz tartoztak az V. fizetési osztályba sorolt kerületi rendőrfőkapitányok, a VI.-ba sorolt rendőrfőtanácsosok, a VII.-be sorolt rendőrtanácsosok, a VIII.-ba sorolt rendőrkapitányok, a IX.-be sorolt rendőrfogalmazók, a X.-be sorolt rendőrségédfogalmazók.

A felügyelői kar állt rendőrfőfelügyelők (VI., VII. és VIII. fizetési osztály), rendőrfelügyelők (IX. és X.) és rendőrségédfelügyelők (XI.)

A számvevőségi kar állt számvevőségi főtanácsosokból, számvevőségi tanácsosokból, számvizsgálókból, számellenőrökből és számtisztkekből.

A kezelőszemélyzethez tartoztak a segédhivatali főigazgatók, a segédhivatali igazgatók, a hivatali főtisztek, a hivatali tisztek és hivatali segéd tisztek.

A VI. fizetési osztály és az ennél magasabb állások az államfő kinevezése alá estek. A m. kir. állami rendőrségnél rendszeresített állások betöltésénél a már rendőri szolgálatban állók más pályázókkal szemben előnnyel bírtak.

A rendőri kerület élén a kerületi rendőrfőkapitány állt, aki felügyelő és ellenőrző hatósága volt a kerületében működő összes magyar királyi állami rendőrségi hatóságoknak és szervezeteknek. Ellátta a másodfokú feladatokat is.

Előjárója volt az alárendeltségébe tartozó rendőr kerületben szolgálatot teljesítő valamennyi rendőri karnak — fogalmazói, felügyelői, őrszemélyzeti, detektív — és a kerület kötelékében tevékenykedő valamennyi személynek. Ha az ügyforgalom terjedelme megkívánta, egyes ügykörökre külön osztályokat szervezhettek.

A rendőrkapitányságokat a belügyminiszter által a fogalmazói karból kijelölt főtisztviselők vezették. Belső szervezetében a rendőrkapitányság az ügyforgalom terjedelméhez és a beosztott személyzet számához képest előadói ügykörökre vagy osztályokra, segédhivatalokra és esetleg szakhivatalokra oszlott. Az őrszemélyzeti rendőrfelügyelő, a rendőrkapitányság szervezetében előadó, az őrszemélyzettel szemben őrszemélyzeti parancsnok volt. Ott, ahol a viszonyok megkövetelték, az elnöki, az igazgatási, a bűnügyi és a rendőri büntetőbírói ügykörök mindegyike részére külön előadót kellett kijelölni, esetleg külön osztályt alakítani. Az elnöki ügykört a vezető látta el; s ebbe az ügykörbe kellett vonni az államrendészeti ügyeket is. A bűnügyi osztály vagy előadó mellé kellett beosztani a detektíveket. A rendőri büntetőbírói osztályhoz vagy előadóhoz tartoztak a rendőri kihágások ügyei. A közbiztonsági és a közrendészet körébe eső minden más oly hatósági tennivalót, amely a rendőrségre hárult, az igazgatási osztály vagy előadó intézte. Nagyobb városokban még a tolonc- és fogházügyek ellátása, valamint a bejelentési ügy is elkülöníthető volt.

Az államosítás folyamatosan került végrehajtásra, legkésőbb a szerb impérium alól felszabadult területeken következett be. A félreértések, a helytelen alkalmazások kiküszöbölése végett a belügyminiszter körrendeletben közölte, hogy „... a városi önkormányzati hatóságoknál szervezett új, állások, ügyosztályok és hivatalok elnevezésénél a rendőri és rendészeti szavakat kerülni kell.”¹⁴⁵ A városi alkalmazottak hivatali ténykedéseiknél nem használhatták azokat a címeket, amelyek őket, mint volt városi rendőrségi alkalmazottakat megillették.

Az 1920-as évek takarékosági intézkedései kapcsán kiszivárgott hírekre hivatkozva több napilapban is írtak arról, hogy a városokban visszaállítanák az önkormányzati rendőrségeket.

A *Békésmegyei Közlöny* 1924 nyarán arról írt, hogy a nyilvánosság elé került egyszerűsítési tervet „... a magyar közbiztonság nagyszerűen bevált örének, a városi szolgálatot ellátó államrendőrségnek visszafejlesztését, helyesebben: visszaszülyesztését célozza. A szanálási törvény végrehajtása

során ugyanis állítólag sor fog kerülni arra is, hogy az öt esztendővel ezelőtti helyes érzékkel államosított vidéki rendőrségeket bizonyos számú lakosság számarányáig átminősítik városi rendőrséggé. [...] Azt azonban teljes mértékben helyteleníteni kell, hogy a magyar közbiztonság legjobban bevált szervezetét, az ország békés életét és fejlődését biztosító testületet kikapcsolják az állami függőségéből. [...] A városi rendőrségek sohasem állhatnak annyira a hivatásuk magaslatán, mint az államiak.”¹⁴⁶

A Nyírvidék 1926 január végén arról számolt be, hogy a kerületi rendőrfőkapitányok értekezletüket — amely előreláthatólag több napig fog tartani —, a szokástól eltérőleg nem a belügyminisztériumban, hanem a debreceni kerületi főkapitányságon tartják.¹⁴⁷

A kerületi rendőr-főkapitányságok hatósági területe igazodott a Magyar Királyi Honvédség vegyesdandárjainak a területeihez és megegyezett a csendőr kerületek működési területével. A Magyar Királyi Állami Rendőrség hatósági területe a városokra, míg a Magyar Királyi Csendőrség működési területe a vidéki térségekre terjedt ki. Ennek megfelelően a rendőrség szervezésében megszervezésre került a budapestvidéki, a debreceni, a miskolci, a kaposvári/pécsi, a szegedi, a székesfehérvári és a szombathelyi rendőr kerület. A belügyminiszter a minisztertanács hozzájárulásával a miskolci és a pécsi kerületi rendőrfőkapitányságokat 1924. XII. 31. napjától megszüntette, egyúttal rendőrhatalóságait a fennmaradó öt rendőrfőkapitányság között elosztotta.¹⁴⁸

A trianoni békediktátumban foglaltaknak megfelelő szabályozás szerint az egyenruha- és fegyverviselésre jogosított rendőrállomány létszáma nem haladhatta meg a 12 000 főt. A fogalmazói és felügyelői karban 1 500 fő, az őrségi állományban 10 500 fő teljesíthetett szolgálatot. A detektívek, az orvosok, a számvevőszéki és kezelési szak alkalmazottai, a díjnokok, a szolga személyzet nem számítottak bele a 12 000 főnyi létszámba. A testület tagjai lőfegyverrel pisztolyt vagy revolvért viselhettek. A létszám 1/20-ad része erejéig géppisztollyal rendelkezhetnek. Raktárkészletben a fentieken túl pótlás céljából a felszerelési mennyiség 15%-a volt tartható.¹⁴⁹

A trianoni békediktátum 113. és 114. cikkelyei alapján a Magyar Királyi Állami Rendőrség fegyverzet- és lőszerszükséglete: hadi pisztolyok 13 800 db, géppisztolyok 600 db, lőszer hadipisztolyok számára 6 690 000 db, kard 1 300 db.¹⁵⁰

1927-ben a rendőrség kizárólagos használatába került 12 olyan páncélkocsi, amely gépfegyverrel felszerelhető volt, de hernyólánccal illetőleg terepen történő közlekedést elősegítő egyéb tartozékkal nem.¹⁵¹

A korlátozó törvényt a honvédelemről szóló 1939. évi törvény helyezte hatályon kívül.¹⁵²

Az 1921-1922 számadási évre előterjesztett költségvetésben rögzítésre került, hogy az államosítás során „... felállított 52 kapitányság és 7 kirendeltség, a felszabadulandó területeken pedig újabb kapitányságok és kirendeltségek fognak szervezteni. A vidéki államrendőrség személyzeti viszonyait a minisztertanács 1920. évi június hó 1-én tartott ülése határozta meg, amelyhez képest a tisztviselői létszám 1.010, a detektívek létszáma 390, az őrszemélyzet 8.260, a kézbesítők és szolgáké 247, a díjnokoké pedig 289 főben állapított meg. Ezen állásokra részben a volt határrendőrség tagjai és a városi rendőrségi alkalmazottak, részben pedig menekült közigazgatási alkalmazottak neveztettek ki. A tisztviselők illetményei a fővárosi államrendőrségnél érvényben levő, az őrszemélyzet járandóságai pedig a nemzeti hadseregénél rendszeresített illetményekkel azonosak. A 7 főkapitányság berendezése a mai drágasági viszonyok között tetemes kiadással jár. Az őrszemélyzet 8.260 tagjának teljes felruházása vált szükségessé, mert az újonnan felvett rendőrök legnagyobb része csak polgári ruhával rendelkezik, ami az államrendőrség tekintélyére és a fegyelemre feltétlen káros hatással van.”¹⁵³

Az egyenruha részét képezte 1936-ig sötétkék zubbony és fekete nadrág, majd a zubbony tisztek esetében galambszürke, a legénységénél sötétszürke lett. Az egyes kerületi főkapitányságokhoz tartozást a sapka bal oldalán viselt szám jelentette.

Kerületi szervezésben több mint egy évtizeden át tevékenykedett a vidéki rendőrség, majd — gazdasági nehézségek miatt — átszervezés következett. A racionalizálási bizottságban az a vélemény alakult ki, hogy az államosított vidéki rendőrség további fejlődéséhez szerencsés megoldás lenne a centralizálás, amely a közös vezető személyén át, egyöntetűbbé tenné a rendőri eljárást, másrészt bizonyos és nem is jelentéktelen költségmegtakarítással járna. 1931 nyarán törvényi utasítás alapján, megindult az egységes összevont vidéki főkapitányság megszervezése.¹⁵⁴ A döntést az 1932. I. 1-jén hatályba lépett kormányrendelet hozta meg.¹⁵⁵ Budapest székhellyel megszületett a központi vidéki főkapitányság, budai Lánchíd utcai elhelyezéssel. Ekkortól a testület elnevezése Magyar Királyi Rendőrség.

1934-ben felülvizsgálták a vidéki főkapitányság 2 850 fős, őrszolgálati létszámkeretének az elosztását. A rendezési elvek között szerepelt a városok nagysága és jellege is. A városokat csoporto-

sították nyugati és mezőgazdasági jellegű, nagy, közép és kis városokra. A nyugati jellegű nagyvárosok csoportjába került Debrecen, Miskolc, Nyíregyháza, Pécs, Szeged. Ezek területén 450 lakosra terveztek 1 rendőrt. Vidéken ekkor 53 rendőrkapitányság, 4 rendőrkirendeltség és 14 határszéli kirendeltség működött.¹⁵⁶

A belügyminiszter egyes törvényhatósági jogú városok rendőrkapitányságának vezetőjét, közvetlen felügyeleti és ellenőrzési joggal bízhatta meg, mivel az új szervezés nem oldotta meg maradéktalanul az ellenőrzési, felügyeleti feladatokat. Kilenc évig a sürgető jelek ellenére sem került sor a felügyeleti körzetek kijelölésére. A vidéki főkapitányságról szóló kormányrendelet módosítását követően¹⁵⁷ a belügyminiszter kilenc felügyeleti körzetet jelölt ki és élükre főkapitányhelyettes rangfokozattal nevezte ki az érintett rendőrkapitányságok vezetőit, kerületi főszemlélő megnevezéssel.¹⁵⁸ Volt budapestvidéki, székesfehérvári, szombathelyi, pécsi, szegedi, debreceni, miskolci, kassai és kolozsvári felügyeleti körzet.

A vidéki rendőrség élén a vidéki rendőrfőkapitány állt. Illetékessége és hatásköre a vidék azon területeire terjedt ki, ahol a rendőrhatalom feladatokat a Magyar Királyi Rendőrség látta el. Közvetlen főnöke és vezetője volt a vidéki rendőrfőkapitányságnak, valamint másodfokú, felügyelő és ellenőrző hatósága az elsőfokú rendőri szerveknek. 1933 őszétől a vidéki főkapitány szakszerűség címén tagja volt a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvényhatósági bizottságának, a kapitányságvezetők a székhelyi törvényhatósági bizottságnak.¹⁵⁹

A terület visszacsatolások fontos feladatként hozták a felvidéki és a kárpátaljai rendőrhatalom megszervezését. Az 1 003 főnyi őrszemélyzet mellett, tiszteket és detektíveket kellett átcsoportosítani a trianoni országrész rendőrkapitányságaitól. Helyükre nyugdíjas rendőröket hívtak be ideiglenes szolgálatára.¹⁶⁰

A Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi területen 21 rendőrkapitányság szervezésére került sor, amelyek 1940. XI. 26-án kezdték meg működésüket.¹⁶¹

A honvédelemről szóló 1939. évi törvény a kivételes hatalom körének meghatározásában felhatalmazást adott a kormánynak különleges intézkedések meghozatalára, melynek egyik eredménye a rendőrség katonásítása lehetett. A törvény kimondta a Magyar Királyi Rendőrségnek a Magyar Királyi Honvédséghez csatlakozási lehetőségét, ha a rendőrség a hadi események miatt működését megszüntetni kénytelen.¹⁶²

1944 nyarán a rendőrség katonailag szervezett testületté vált, a csendőrséggel egységes vezetést kapott.¹⁶³ A személyi, a szervezési, a fegyverzeti és felszerelési témakörök tekintetében a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium alá rendelték, a rendőri tevékenységet illetően azonban a Magyar Királyi Belügyminisztérium alárendeltségében maradt. A Magyar Királyi Rendőrség katonásításából fakadóan a rendőrség is felügyelőséget kapott a csendőrséghez hasonlóan. A két felügyelőség fölé pedig egy közös főfelügyelőséget szerveztek. A főfelügyelőség parancsnoki tisztjét a csendőrségi felügyelőség vezetését ellátó személy töltötte be. A főfelügyelői tisztségre a kinevezéseket az államfő hagyta jóvá.¹⁶⁴ A katonásított rendőrség a testület személyi állományát érintő témák tekintetében a honvédelmi miniszternek volt alárendelve, míg a testület szolgálati ügykörét illetően a belügyminiszter alárendeltségébe tartozott. A Magyar Királyi Rendőrség személyzete irányában a csendőrség és rendőrség felügyelőjének jogkörét felsőbb fokon a szolgálatteljesítés ellenőrzése, a hivatászerű kiképzés vezetése és a katonai fegyelem fenntartása képezte.

A polgári magyar állam időszakában a korabeli szakterminológia kétféle fegyveres szervezetet különböztetett meg, nevezetesen a katonailag szervezett és a polgári fegyveres őrtestületet. Ezek a fogalmak éltek tovább a pártállam időszakában is, de más elnevezéssel. A pártállam idején a katonailag szervezett fegyveres őrtestületet fegyveres erőnek, míg a polgári fegyveres őrtestületet fegyveres testületnek nevezték.

A polgári magyar állam időszakában katonailag szervezett fegyveres őrtestületeknek azokat a szervezeteket tekintették, amelyek belső függelmi viszonyai katonaiak voltak, így a testület személyi állománya katonának minősült, ebből fakadóan pedig a katonai rangrendszer rangjait viselték, személyükben a honvédelmi társhoz tartoztak. Ezen testületek tagjait a katonákra általában vonatkozó jogosultságok megillették, illetve kötelezettségek terhelték. A katonailag szervezett őrtestületek azonban annak a tárcának a hatáskörébe tartoztak, amelyekhez az alapfeladatuk is tartozott. Ilyen testületté vált a Magyar Királyi Rendőrség a katonásítását követően.¹⁶⁵

A Magyar Királyi Rendőrség 1944.évi átszervezésekor a testület ismét budapesti és kerületi főkapitányságokra tagozódott.

A kerületi főkapitányságok számát, székhelyét és illetékességi területét – a csendőrkörületi parancsnokságok székhelyével és működési területével összhangban – a honvédelmi miniszterrel egyetértve a belügyminiszter állapította meg. A kerületi főkapitányok illetékességi területükön azt a hatósági jogkört gyakorolták, amelyet a rendelet hatálybalépéséig a Magyar Királyi Rendőrség vidéki főkapitánya látott el.

1945-ben a honvédelmi minisztérium 20. osztálya csendőrségi és rendőrségi osztállyá bővült.¹⁶⁶

A hátszági légoltalmi feladatokat a rendőrség látta el. A légoltalmi alakulatokat tartalékos állományból hozták létre, őket segédrendőröknek is nevezték.

A rendőrség csapatalakulatai voltak lovasosztály, gyalogezred, tanzászlóalj, páncélkocsi osztály, kerékpáros osztály, légoltalmi alegységek. E csapatalakulatok Kárpát-alján, Erdélyben, Budapesten harcoltak és súlyos veszteségeket szenvedtek.

Időközben 1944. III. 19-én a német csapatok mintegy 8-9 hadosztálynyi erővel megszállták az országot. A felsőbb rendőri vezetőket ellenőrizték, néhányukat leváltották. Beköltöztek a rendőrségi objektumokba, az irányítást sok területen átvette a GESTAPO.

1944. X. 16-án SZÁLASI Ferenc kormányt alakított, majd rövidesen rábólintott a nemzeti számon kérő különítmény létrehozását célzó tervre. A különítménnyel kívánta ellensúlyozni a rendőrség kötelékében megindult bomlási folyamatot és erősíteni kormánya uralmát.¹⁶⁷ A nyilas hatalomátvétel idején a kiürítések és az áttelepítés már megindult. A SZÁLASI-kormány a közalkalmazottaknak, a nyilas párttagoknak és családtagjainak tette kötelezővé az áttelepülést először Sopronba, majd tovább nyugatra. A különböző lehetőségek kihasználásával jelentős számú rendőr tartózkodott az áttelepüléstől, külföldre távozástól. Sokan Németországban hadifogságba estek, hazaszállításuk után pedig büntető elmarasztalásban is részesültek.

A polgári magyar állam rendőrségeinek néhány jellemzője

A kontinensen elsőként 1901-től a főváros rendőrsége, vidéken elsőként 1909 januárjától Nagykanizsa rendőrsége kezdte meg a *daktiloszkópia* alkalmazását.

A *légirendészet* magját vetette el a légi közlekedésről szóló 1922. évi miniszterelnöki rendelet, amikor rögzítette, hogy a m. kir. légiforgalmi rendőrség megszervezéséig a rendeletben megfogalmazott kihágások az államrendőrség működési területén, annak hatáskörébe tartoznak.¹⁶⁸

A *folyamőrség és a vízi rendészet* egyaránt felölel rendvédelmi működést, amely bizonyos időszakban nem tartozott a rendőrség szervezetébe, de országos főkapitányi és belügyminiszteri alárendeltségbe igen. Ugyanakkor vízhez kapcsolódóan polgári hatóságok és rendőri alegységek is végeztek tevékenységet. A vízjogról szóló 1885. évi törvénycikk részletes szabályozásában rendelkezett a vízrendőri intézkedésekről is.¹⁶⁹ A folyamőrség a trianoni békediktátumot követően rejtetten honvédségi feladatot is ellátott, a folyami harcokkal kapcsolatos felkészülésében.¹⁷⁰

A kormány 1919 őszén a Vasúti és Hajózási Főfelügyelőségnek alárendelt *budapesti állami révkapitányság* felállításáról döntött.¹⁷¹ A folyamrendészet körében mind a közbiztonsági, mind az igazgatási tennivalók ellátása – ideértve a hajóforgalom ellenőrzését, valamint a kikötőrendészetet is – az egész ország területére nézve a Magyar Királyi Folyamőrség hatáskörébe tartozott.¹⁷²

Három évvel később törvény rendelkezett a *Magyar Királyi Folyamőrség* szervezetéről, létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.¹⁷³ A Magyar Királyi Folyamőrség a belügyminiszternek volt alárendelve, szoros értelemben vett folyamőrségi személyzetre és segédszemélyzetre oszlott.

A törvény végrehajtásáról szóló kormányrendelet szerint „A folyamrendészet magába foglalja a jövedéki szolgálat kivételével mindazokat a teendőket, amelyek az ország hajózható vizein a fennálló törvényes szabályok érvényesítését, a rend fenntartását valamint a közlekedés akadálytalan lebonyolítását biztosítják.”¹⁷⁴ A rendelet kimondta, hogy „... minden egyes révkapitánysághoz a folyamrendészeti, illetőleg közrendészeti és közbiztonsági teendők ellátására a szükséges számú folyamőrségi és állami rendőrségi közeg van beosztva.”¹⁷⁵

A honvédelemről szóló 1939. évi törvény szerint¹⁷⁶ 1939. VII. 1-jétől a Magyar Királyi Folyamőrség a Magyar Királyi Honvédségbe olvadt be, a *folyamrendészeti tennivalók ellátása a rendőrhatalóságokra szállt át*.¹⁷⁷

Az elsőfokú folyamrendészeti hatóságok a Magyar Királyi Rendőrség révkapitányságai és kirendeltségei, működési körükön kívül pedig, az egyébként illetékes rendőrhatalóságok voltak (rendőrkapitányságok vagy főszolgabírók).¹⁷⁸ Ez alól kivételt a Balaton térsége jelentette, a tóra vonatkozóan ugyanis a vízi rendészeti teendők gyakorlására a Magyar Királyi Csendőrséget kérték fel. E teendők eredményes gyakorlása érdekében hozták létre a csendőrség kötelékében az első vízi csendőr őrsöket.¹⁷⁹

A közúti közlekedés részterületeit több minisztérium és a fővárosi önkormányzat is szabályozta.

A szervezési törvény a fővárosi rendőrség különös feladatai között határozta meg a közlekedéssel kapcsolatos tennivalókat. Kezdetben a közlekedési balesetek helyszínét az őrszemélyzet biztosította, a vizsgálatot detektívek végezték.

A közutakról és vámokról szóló törvény a hozzá kapcsolódó intézkedésekkel szintén tartalmazott a közlekedésre vonatkozó rendőri feladatokat.¹⁸⁰

Az ország területére szövevény a kerékpár közlekedés szabályaira 1897. VI. 3-án adott ki rendeletet a belügyminiszter.¹⁸¹

Számos közbenső rendelkezést követően 1910-ben született meg az a belügyi rendelet, amely egységesen szabályozta a gépjárművekre és a vezetőikre vonatkozó előírásokat.¹⁸² A miniszteri rendelet az egész ország területére rendelkezett és alapjául szolgált az 1909. X. 11-én Párizsban aláírt egyezmény.

A közlekedési rendőrség létrehozásának felvetése 1912-ben történt meg először. 1914-ben a főváros legforgalmasabb helyein 25 állandó őrszemélyzet állítottak fel közlekedési feladattal.

1912-ben hozták létre a rendőri autómobilszolgálatot, amikor a főkapitányság részére két gépkocsit vásároltak. 1920-ban már négy személygépkocsi, két rabszállító autó, három tehergépkocsi, egy csapatszállító autó, egy hullaszállító gépkocsi és egy motorkerékpár alkotta a gépjárműparkot. A hozzájuk kapcsolódó személyzet 25 rendőrgépkocsivezetőből, tíz napibéres alkalmazottból, akik a hullaszállítást végezték, és egy gépkocsi ápolóból állt.

A gépkocsivezetőket 1919-ben rendőrszemélyzet létszámából kiemelték és az állami műszaki altisztek csoportjába sorolva magasabb illetménnyel közvetlenül főkapitánysági alárendeltségbe helyezték.

1920. IV. 15-étől 28-áig és 1920. V. 4-étől 6-áig a szabadnapos és tartalékban lévő gépkocsivezetők közlekedést ellenőrző járőrszolgálatot láttak el, melynek eredményeképpen 55 feljelentést tettek.¹⁸³

1926. IX. 9-én a főkapitány 1926. évi rendelete alapján a Kerékpáros Osztály csoportjaként megalkult a három szakaszból álló Közlekedési Osztág. A szakaszok egy-egy altiszt vezetésével 19-19 rendőrből álltak. Reggel 7 órától este 9 óráig 3-4 óránkénti váltással látták el szolgálatukat. Feladataik közé tartozott a forgalmas útkereszteződéseken áthaladó járművek és gyalogosok irányítása, a közlekedési állomások, eszközök és alkalmazottak ellenőrzése. Feltűnő szolgálati felszerelésük volt a bal karon viselt 15 cm széles fehér szalag, amin kék posztóból készült K betű volt. Később a forgalmat kézzel irányító K-rendőrök mindkét karjukon 30 cm széles fehér vászon kézelőt és fehér kesztyűt is viseltek.¹⁸⁴

1926. XII. 23-án a Nagykörút és a Rákóczi út kereszteződésében megkezdte működését az első forgalomirányító jelzőlámpa (villanyrendőr). A színjelzések váltását a lámpa alatti dobogón álló rendőr végezte egy rúd segítségével. 1928-ban 27 helyen szolgált közlekedési őrszemélyzet, 1940-ben pedig 34 útkereszteződésben, melyekből 20 esetben jelzőlámpával, 14 esetben kézzel irányította a forgalmat.¹⁸⁵

Közben történtek intézkedések a gyalogos közlekedés szabályozására, a gépkocsivezetők dohányzásának a megtiltására, forgalomszervezési változtatásokra.

A harmincas évek elején megszervezett baleseti járőr szolgálat, tényleges működését 1934. VIII. 1-jén kezdte el. „*Augusztus 1-jén délelőtt 10 órakor megszólalt a telefon és első ízben hívták ki a járőrt. A balatoni országúton a Kamaraerdő mellett egy katonai lovaskocsi elindult a lejtős úton, a lovak elragadták a kocsit, és a kocsin ülő katona a kocsi kerekei alá került.*”¹⁸⁶

1936. I. 1-jei működési kezdő időponttal megszületett a Közlekedési Központi Rendőri Büntetőbíróóság. A főkapitányság hatósági területén, mint közlekedési rendőrbíróóság az I. ker. rendőrkapitányság járt el. A büntetőbíróóság állt: hat büntetőbíróból, 12 segédhivatali beosztottból, hat jegyzőkönyvvezetőből.

1938-ban törvény vezette be Budapest területére vonatkozóan a helyszíni bírságolás intézményét.¹⁸⁷

1941. XI. 9-én hajnali 3 órakor életbe lépett a jobboldali közlekedés.¹⁸⁸

A rendőrség azonban a közlekedésrendészeti teendőit csupán a városokra kiterjedően végezte, mivel a hatásköre is erre a térségre terjedt ki. Az országutakon és a falvakban a közlekedésrendészeti feladatokat a Magyar Királyi Csendőrség látta el, hiszen a vidéki rendfenntartás a csendőr testület kompetenciájába tartozott.¹⁸⁹

A külföldieknek az ország területén lakhatásáról szóló 1903. évi törvény¹⁹⁰ egyes rendelkezéseit 1930-ban újabb törvénnyel módosították,¹⁹¹ mely alapján megszervezésre került a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság, a KEOKH.¹⁹²

Az 1933. évi törvénycikk rendelkezett a kábítószer gyártásának korlátozása és forgalomba hozatalának szabályozása tárgyában Genfben 1931. VII. 13-án kelt nemzetközi egyezmény beicikllezéséről.¹⁹³ A nemzetközi egyezményekben vállalat feladatok teljesítésére „*A m. kir. belügyminisztérium IX. osztálya, mint Kábítószerket Ellenőrző Központi Szerv.*” került létrehozásra.¹⁹⁴ Működését 1934. IV. 1-jén kezdte meg. A Központi Szerv főnöke a belügyi tárca V. osztályának mindenkor vezetője volt, aki közvetlenül a belügyminiszter alárendeltségébe tartozott. Ügyvezetője a Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitánysága közigazgatási osztályának vezetője volt. Személyzetét alkotta fővárosi főkapitányság létszámába tartozó egy fő fogalmazó karbeli tisztviselő, egy fő orvosszakértő, a statisztikai és számviteli munkákkal megbízott egy fő tisztviselő és három fő detektív. A kezelői teendőket a közigazgatási osztály személyzete látta el.

Az államosítást követően egyre szorítóbb igénnyel jelentkeztek az elhelyezési nehézségek. Az önkormányzatoktól átvett épületek, helyiségek sok helyütt lepusztult állapotban voltak, nehezen vagy egyáltalán nem tudták kiszolgálni a rendőrség igényeit. Ugyanakkor a növekvő feladatok miatt a városházák teljességére szüksége lett a helyi közigazgatásnak. A megoldást, a takarékosági lépések mellett is a rendőrpaloták építése jelentette. A kapcsolatos eseményekről a Magyar Távirati Iroda és a helyi lapok rendszeresen beszámoltak.

Az 1870-es években az eredményesen dolgozó rendőrtisztviselők nem csak az emlékeztükben őrizték meg a bűnöző körbe tartozókat, hanem – a későbbi felderítést megkönnyítendő – feljegyezték a látókörükbe került elkövetők adatait. Az így ismertté vált adatok alapján 1885-ben létrejött a fővárosi rendőrség bűnügyi nyilvántartása, amely négy fő részből állt: a rovott múltúak és körözöttek, a lopott tárgyak és talált értékek, a feltételeken szabadságra bocsátottak és a rendőri közlönyök nyilvántartása. Két évvel később ötödik részként, az arcképnilyvántartást is létrehozták. A nyilvántartás kezelése hosszú ideig a detektívek feladatkörébe tartozott.

A büntető perrendtartás életbelépéséről szóló 1897. évi törvénycikk – ha szükséges is – tulajdonképpen országos nyilvántartási feladatokról döntött.¹⁹⁵ Felhatalmazását bővítette és megerősítette a büntető törvénykönyvek kiegészítéséről szóló 1908. évi törvénycikk.¹⁹⁶

A tényleges szabályozás 1908-ban közös igazságügyminiszteri és belügyminiszteri rendelettel született meg.¹⁹⁷ Az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal a két miniszter hatáskörébe tartozott, de a budapesti főkapitány, illetve helyettesének vezetése alatt állt. Tisztviselőit az igazságügy minisztérium és a fővárosi rendőrség személyi állományából nevezték ki. Két nagy területre tagozódott: igazságügyire és rendőrire. A hivatal 1909. I. 1-én kezdte meg működését, anyagának gerincét a budapesti rendőrfőkapitányság bűnügyi nyilvántartása adta.

1923. IX. 3. – IX. 9. között Bécsben a csaknem egy héten át tartó ülésorozaton összesen 20 ország 130 rendőre tanácskozott. A magyar rendőrséget négy fő képviselte, közülük egy fő a bűnügyi bizottság alapító tagjává vált.¹⁹⁸

A rendőrségek közvetlen érintkezésének biztosításának céljából hozták létre a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottságot. Az Osztrák-Magyar Monarchia bűnügyi iratai adták az alapját a bécsi rendőrségen felállított nemzetközi nyilvántartó irodának pénzhamisítás, nemzetközi bűnözők, újjelenyomatok, útlevélhamisítás témakörökben. 1937-től a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottságnak még egy magyar tagja lett.¹⁹⁹

Az 1946. évi brüsszeli kongresszuson újjászervezés történt, mivel a korábbi nyilvántartási anyagok nem voltak fellelhetők. Az ott született döntés alapján a székhely Párizs lett. A párizsi központ távirati címe INTERPOL volt és valójában innen ered, illetőleg vált ismertté a Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete, mint Interpol.

Az Interpolnak nincs saját nemzetek feletti rendőrsége vagy nyomozó egysége. Munkatársai információkkal és tanácsokkal segítik a nemzeti irodákat, rajtuk keresztül a tagországok rendőri állományát.

Jegyzetek:

- ¹ PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. 77-80.p.
- ² 5 047/1919. (X. 1.) ME.r.
- ³ 1871/XVIII.tc. ; 1870/XLII.tc. ; PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. 97-101.p. ; Idem: A Magyar Királyság rendőrségei 1920-1945. 105-110.p.
- ⁴ ERNYES: A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmusban.
- ⁵ 1840/IX.tc.
- ⁶ 1894/XII.tc.
- ⁷ 1881/II.tc. ; 1881/III.tc.
- ⁸ 1871/XVIII.tc. op.cit. ; 1886/XXII.tc. ; ERNYES: A községi rendőrségek a vidék rendvédelmében.
- ⁹ ERNYES: A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmusban. op.cit.
- ¹⁰ 1867/XII.tc.
- ¹¹ A minisztériumok, illetve az igazságügyi tárca kodifikációs osztályán előkészített, majd egyeztetett törvényjavaslatok az uralkodó elé kerültek, melyek jóváhagyása nyomán tárgyalta azokat az országgyűlés. Törvényjavaslatot azonban nem csak a kormány, hanem bármely képviselő benyújthatott, amelyhez azonban már nem volt szükséges az uralkodó előszentesítése. A törvényjavaslatok országgyűlési elfogadását követően azokat a király szentesítette, ennek nyomán hirdették ki azokat az országgyűlés mindkét házában, 1882. I. 1-től pedig az *Országos Törvénytárban* is közzé tették. A kormány rendeleteit és a tárcák főbb rendelkezéseit a *Magyarországi Rendeletek Tára* tartalmazta. Emellett a tárcák és az országos testületek külön közlönyöket is fenntartottak. Ilyen volt a belügyi tárcát érintően az 1896-tól rendszeresített *Belügyi Közlöny*, illetve a Magyar Királyi Csendőrséget illetően 1912-től a *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Csendőrség Számára*.
- ¹² A Helytartótanácsot az 1722-1723. évi országgyűlés hívta életre az 1723/XCVII. törvénycikkkel. Működését megszüntette a Legfelsőbb kézirát (1867.II.17.) a M. Kir. Helytartótanács, a Magyar Királyi Helytartótanács működésének megszüntetése tárgyában. A Helytartótanács fő feladatát képezte a királyi rendeletek végrehajtása illetőleg közvetítése a vármegyékhez és a szabad királyi városokhoz. Kötelező erővel nem bíró ajánlásokat is megfogalmazott. Fennállása alatt 30 olyan ajánlást tett, amelyek kapcsolódtak a bűnmegelőzéshez a bűnfelderítéshez és a közbiztonság más területeihez. Kiemelkedő jelentőségű volt a csaknem 50 oldalas, 1794. III. 21-én kelt 4052-es ajánlás, amelyet tapasztalt közbiztonsági szakemberek (fő- és alispánok, kapitányok) fogalmaztak meg.
- ¹³ 5/1867. (II. 17.) K.r.
- ¹⁴ 1867/VIII.tc. ; BOTOS
- ¹⁵ 1869/IV.tc. 1.§. (Kihirdetve 1869.VII.15-én. 2000. óta július 15. a Bíróságok Napja.)
- ¹⁶ A bíróságoktól független szervezet, az igazságügyi miniszter közvetlen alárendeltségében működött, tagjait pályázat után, a király nevezte ki. „Az igazságszolgáltatás körül az állam közérdekeit a jelen törvény által meghatározott ügyekben a királyi ügyészség képviseli.”
- ¹⁷ 1871/XXXIII.tc. 1.§ (Kihirdetve 1871.VI.10-én. 1991. óta június 10. az Ügyészség Napja.)
- ¹⁸ 1874-től az ország bíróságainál és hatóságainál ügyvédként olyan jogászok járhattak el, akik megfeleltek e törvénycikk rendelkezéseinek.
- ¹⁹ 1874/XXXIV.tc.
- ²⁰ 1870/XLII.tc. ; 1871/XVIII.tc. op.cit.
- ²¹ A büntetőjog területén fontos rendelkezéseket hozott az 1871. évi szabályozás, amikor a jogszabály kimondta, hogy a „testi fenyték” semmilyen büntetésként sem alkalmazható, megszűnik a bilincs büntetésként való használata, továbbá „eltöröltetik a vérdíj”. A büntető eljárást, az 1872-ben kiadott Ideiglenes eljárási szabályzat a kiadvány borítójának színe után *Sárga könyv* néven ismertté vált szokásjogi forrás szabályozta. Ez a 122 paragrafusból álló kiadvány lett azon eljárási kódexé, amely 28 éven át, a büntető perrendtartásról szóló törvény megszületéséig, szolgált útmutatóként. A büntető anyagi- és eljárásjogi jogalkotás több nekirugaszkodással haladt simának nem nevezhető útján, míg elérte a változásokban áttörést hozó 1878. évi, 1879. évi és az 1896. évi jogszabályalkotásokat.
- ²² 1871/LII. tc. ; 1878/V.tc. ; 1879/XL.tc. ; 1896/XXXIII.tc.
- ²³ 23/1867. (III. 23.) K.r.
- ²⁴ „... a törvényhatóság saját belügyeiben önállóan intézkedik”. Törvényben itt szerepel először a rendőrkapitány kifejezés.
- ²⁵ 1870/XLII.tc. op.cit. 2.§ + 47.§ + 64.§
- ²⁶ 1871/XVIII.tc. op.cit.
- ²⁷ Loc.cit. 22-23.§
- ²⁸ 1886/XXII.tc. op.cit. 21. § + 26. §
- ²⁹ 13 998/1869. (IV.5.) KKM.r.
- ³⁰ 3 365/1869. (VI. 17.) BM.kl.
- ³¹ 1871/XVIII.tc. op.cit. 22.§ ; 1886/XXII.tc. op.cit. 21.§.
- ³² Az alapvető szakmai szabályozást az 1888-ban kiadott belügyminiszteri rendelet jelentette. A módosításáról szóló 1925. évi belügyminiszteri rendelet, törvényi szabályozást a tűzrendészet fejlesztéséről szóló 1936. évi törvénycikk hozott. 1888-tól a jogszabályok már nem tartalmazták a tűzrendőr kifejezést.
- ³³ 53 888/1888. (VIII. 12.) BM.kr. ; 230 000/1925. (V. 4.) BM.kr. ; 1936/X.tc. ; SZABÓ
- ³⁴ 1871/XL.tc.
- ³⁵ 1885/XXIII.tc.
- ³⁶ Az alapvető törvényi szabályozást a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi törvényi szabályozás jelentette.
- ³⁷ 1894/XII.tc.op.cit.
- ³⁸ *Zalavármegye szabályrendeletei.*
- ³⁹ 14 854/1880. (XII.6.) Z.vm.r.
- ⁴⁰ 6 065/1887. (X. 3.) Z.vm.r.
- ⁴¹ 12 412/1889.(X. 1.) Z.vm.r.
- ⁴² A járulékok lehetnek lakbér; természetben lakás, annak kiadásai (fűtés, világítás); családi pótlék; orvosi és gyógyszerellátás; napidíj; gonosztevők elfogásáért kitűzött díj; lőtartási átalány; ruházat természetben, illetőleg pénzben megváltással. A testületek tagjai a fegyverzetet és a felszerelést rendszerint térítésmentesen kapták. Ezekhez tartoztak: puska, karabély; pisztoly; fokos; kard, kardszíj, köpenyszíj; szurony; tölténytáska; bilincs, gúzlánc, lakat; oldaltáska, tarsoly; altisztai tárcsa; jelsíp, pipzsinór; mellszám; karszalag; nyereg; lószerszám.

³⁷ MNL-BaML. IV.262, 1870/1.038.

³⁸ A ruházati ellátás tartalmazott búzavirágkék posztóból 1-1 sapkát, mellényt, nadrágot, 1-1 kék vászon gatyát, 1-1 szürke posztó baka köpönyeget, 1-1 kalapot és 1-1 pár csizmát.

Loc.cit. IV.410, 1879/18. kgy. hat; 1879/1038.

³⁹ 1882-ben a mohácsi és a dunaszekcsői pandúrlaktanyák leltárában szerepelt szék, pad, köpőláda, csizmahúzó, fejsze, fűrés, vaságy, puhafaágy, szalmazsák, szalmavánkos, lepedő, vánkosi ciha, téli pokróc, nyári pokróc, vas ruhafogas, ruha deszka. Petróleumlámpa, asztal, spring vas, nehéz vas, lakat, hosszúasztal, gyertyatartó, hamverő, íróasztal, kenyértartó szekrény, vaslábos, húsvágó deszka, levestányér, kovács kés, rövid asztal, törülő kendő.

Loc.cit. IV.410, 1882/9.544.VII.

⁴⁰ Loc.cit. IV.410, 1879/1038.

⁴¹ PRESZLY: 365.p.

⁴² OSVÁTH: *Közbiztonságunk multja és pandur korom emlékei. (A régi magyar élet feltüntetésével.)* ; BÓDINÉ

⁴³ OSVÁTH: *Zsándár kell-e vagy Pandúr? Véleménynyilvánítás az iránt, hogy a magyar rendőrség miként szerveztessék?*

⁴⁴ 1881/III.tc.op.cit. indoklás.

⁴⁵ Loc.cit.

⁴⁶ Az autonóm rendőrség olyan település rendőrsége, amelynek területén egyidejűleg más típusú rendvédelmi testület (is) működik (csendőrség, állami rendőrség, megyei önkormányzati rendőrség). 1880-ban 12 879 település volt Magyarországon, melyek között a kis- és nagyközségek száma meghaladta a 12 000-et. Utóbbiak potenciális községi rendőrségi székhelyek voltak.

Magyar Statisztikai Évkönyv (1898): 13.p.

⁴⁷ TEUFEL

⁴⁸ PONGÓ

⁴⁹ Somogy vármegye nagyatádi járásában elhelyezkedő közel 1 300 fős Kutas község az éjjeli őri szolgálat tárgyában adott ki 9 paragrafusból álló szabályrendeletet, amelyet 1907. V. 6-án hagyott jóvá a vármegye közönsége. Az okirat ugyan nem községi rendőrségről szóló, rendelkezései mégis takarnak rendőri jelleget is. Nevezetesen az „Az éjjeli őrök feladatát a közrend, tűz és közbiztonság feletti őrökös képezi.” (5.§) „Jelentés végett élesen hangzó síppal, személybiztonságuk megóvása végett pedig, oldalfegyverrel láttak el.” (6.§) Őket szolgálatuk közben „mindenki támogatni, felszólításukra pedig segítségükre lenni köteles.” (7.§)

MNL-SML. IV. 405, 1907/6.348.

A baranyai Pécsvárad új közigazgatási apparátusa 1872. VII. 14-én alkotta meg községi szabályrendeletét, mely szerint a közbiztonságra vigyázott 3 kispár, 1 éjjeliőr, 2 hivataloszolga, 1 hegybíró. 1905 októberében a megyei közgyűlés elfogadta a Pécsvárad Községi Rendőrség Szervezési Szabályrendeletét, amely 27 paragrafusból állt. Később községi és mezőrendőrség elnevezés alatt szolgált a bíró által kijelölt őrvezető és az alája rendelt 3-5 közrendőr.

MNL-BaML. op.cit. IV.433, 256.

⁵⁰ A Tolna vármegyei 1 200 lakosú Gerjen községben 1910-től az addigi kettő helyett tíz mezőőrt állítottak szolgálatba, és a következő évben forgópisztollyal is felszerelték őket. Az egész határt őrizniük kellett, beleértve az uradalmi birtokokat is. A községi faiskola őrzése, gondozása, és szárazság esetén a csemeték locsolása is az ő feladatuk lett. 1928-ban a képviselő testület a községi rendőr (2 fő) elnevezést, hajdúra változtatta.

DANIS: 170.p.

⁵¹ A bács-kulai járásban kezdték a szervezést, ami kiállta a próbát és mintául szolgált a vármegye előtt. 1904-ben a kulai járáshoz 9 község tartozott, 47 230 lakossal. Területe 98.939 k. hold volt. 60 fős rendőrségében szolgált: 1 járási rendőrfelügyelő, 9 községi rendőrfelügyelő, 36 gyalogrendőr, 14 lovas rendőr. A területen működött még a magyar királyi csendőrség 1 gyalogcsendőr őrs, 6 fővel.

Az obecsei járás 127 704 k. holdnyi területén 6 község volt, 51.814 fővel. A testületben dolgozott: 1 járási rendőrfelügyelő, 5 községi rendőrfelügyelő, 29 gyalogrendőr, 34 lovas rendőr. Működött még 2 gyalogcsendőr őrs, 13 fővel.

A zsabolyai járásban 27 984 lélek lakott 5 községben, melyekhez 76 508 k. hold nagyságú terület tartozott. Szolgált: 1 járási rendőrfelügyelő, 5 községi rendőrfelügyelő, 13 gyalogrendőr, 14 lovas rendőr. A járásban tevékenykedett 1 gyalogcsendőr őrs, 6 fővel.

Az újvidéki járás 14 községében 54 114 fő élt. A 107.384 k. hold terület közbiztonságáért felelt: 1 járási rendőrfelügyelő, 2 lovas rendőrfelügyelő, 14 gyalog rendőrfelügyelő, 64 gyalogrendőr, 6 lovas rendőr. A csendőrség 4 gyalogcsendőr őrsöt jelentett, 23 fővel.

Az egyenruha darabjai voltak: búzavirágkék zubbony, csizmanadrág, kék-fehér sapka; rendőrkalap lószőrforgóval, a vármegye pajzs-címerével; kék-szürke köpeny.

Fegyver, felszerelés gyalogosnak: WRENDEL-karabély, szuronnyal; tölténytáska; oldaltáska; jelsíp; kézi bilincs, lakat és fűzőláncsal, mellszám; kék-fehér karszalag. Lovasoknak: lovassági kard; forgópisztoly; teljesen felszerelt huszáryereg.

ENDRÓDY ; SELÉNYI ; TISZA

⁵² HALÁSZ: 201.p.

⁵³ 1848/III.tc.

⁵⁴ 1876/XX.tc. ; 1886/XXI.tc.

⁵⁵ 1871/XVIII.tc.op.cit. ; 1886/XXII.tc. op.cit.

⁵⁶ TISZA: op.cit. 94.p.

⁵⁷ Az adatgyűjtést LECHNER Gyula pécsi rendőrkapitány végezte. 1890. VII 22-én Miskolc lakossága 30 000 fő volt. Rendőri létszámát alkották 1 őrmester, 2 szakaszvezető, 34 közrendőr.

1890. VII. 23-án Kassa lakossága 30 000 lelket számolt, akikre 50 gyalogrendőr, 4 lovasrendőr jutott.

1890. VII. 24-én Arad lakossága 35 551 főt tett ki. A rendőri állományba tartozott 4 gyalog őrmester 450 forint fizetéssel; 5 gyalog őrzető 375 forint fizetéssel, egyikük fogdafelügyelő; 8 tizedes 325 forint fizetéssel, közülük 2 fő polgári ruhás; 32 I. osztályú rendőr 280 forint fizetéssel; 24 II. osztályú rendőr 260 forint fizetéssel. 1 lovas őrmester 500 forint fizetéssel, 200 forint lótarási átalánnyal; 2 I.o. lovas rendőr 300 forint fizetéssel, 200 forint lótarási átalánnyal; 2 II.o. lovas rendőr 280 forint fizetéssel, 200 forint lótarási átalánnyal; 2.III.o. lovas rendőr 250 forint fizetéssel, 200 forint lótarási átalánnyal. 1 mezei rendőrfelügyelő 400 forint fizetéssel, 200 forint lótarási átalánnyal; 6 mezei lovas rendőr 200 forint fizetéssel, 100 forint lótarási átalánnyal; 4 éjjeli őr a külvárosban 200 forint fizetéssel.

1890. VII. 16-án Sopron lakossága 25 000 lelket jelentett, akiknek rendvédelmét 3 altiszt, 1 őrmester, 2 szakaszvezető és 35 közrendőr látta el.

Pécsnek ekkor 34 067 fő a lakossága. A rendőrkapitány a város tisztikarában a polgármester után került beírásra, 6 évre választva. Pénzbeli járandósága évi 2 000 forint volt. (A polgármesteré 2 500 forint, egy közrendőré 300 forint.)

A segéd és kezelőszemélyzethez besoroltak:

4 negyedmester évi 500-500 forint fizetéssel; 1 kézbesítő évi 400 forint fizetéssel; 1 segédkézbesítő évi 300 forint fizetéssel; 3 rendőr főbiztos évi 1 000-1 000 forint fizetéssel; 2 rendőr fogalmazó évi 700-700 forint fizetéssel; 1 rendőrkapitányi nyilvántartóévi 800 forint fizetéssel; 3 rendőr albiztos évi 600-600 forint fizetéssel.

A szolga személyezethoz tartoztak:

1 őrmester évi 360 forint fizetéssel és lakás (együttal házfelügyelő) hozzájárulással; 2 szakaszvezető évi 330-330 forint fizetéssel és ruhaellátmánnyal; 2 tizedes évi 320-320 forint fizetéssel és ruhaellátmánnyal; 34 közrendőr évi 300-300 forint fizetéssel és ruhaellátmánnyal; 1 dobos évi 300 forint fizetéssel és ruhaellátmánnyal; 1 börtönőr évi 300 forint fizetéssel és ruhaellátmánnyal. 1 hegybiztos évi 500 forint fizetéssel; 12 hegypásztor évi 180-180 forint fizetéssel és ruhaellátmánnyal; 4 mezei csász évi 240-240 forint fizetéssel és ruhaellátmánnyal; 7 erdőpásztor évi 240-240 forint fizetéssel és ruhaellátmánnyal.

MNL-BaML. op.cit. IV.1413, 3732/1890 és 5728/1890. és 8088/1890. és 3749/1890.

⁵⁸ Loc.cit. IV.1106a) 816/1867.

⁵⁹ Loc.cit. IV.1406a) 58/1882.

⁶⁰ ENDRÖDY: op.cit. 34.p.

⁶¹ PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelme. 21-69.p. ; Idem: Karhatalom a polgári magyar állam rendvédelmében 1867-1945. 83-88.p. ; Idem: Rendvédelem karhatalom 1867-1945. 113-121.p. ; VEDŐ: A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenysége. 71-121.p. ; 1 962/1876. (VI. 13.) HM.kr. ; 4 539/1886. (I. 16.) HM.kr. ; BM.u.t (VI. 26.) 1867. a katonai karhatalomnak használatát és a katonai hatóságokkal jóviszony fenntartását illetőleg.

⁶² 1912/XXX.tc. ; 1912/XXXI.tc.

⁶³ 33 170/1918. (XII. 22.) HM.r.

⁶⁴ 2 650/1874. (X. 25.) HM.kr.

⁶⁵ MNL-BaML. op.cit. IV.1406a) 20/1872.

⁶⁶ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 283.p. ; Idem: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919. 145.p. ; Idem: *Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége*. 103.p. ; Idem: *A magyar rendvédelem 1867-1914*. 83.p. ; Idem: *A dualizmus kori magyar rendvédelem*. 84.p. ; Idem: *A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig*. 111.p. ; Idem: *Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919*. op.cit. 103.p. ; Idem: *A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái*. 86.p.

⁶⁷ 1912/LXIII.tc.

⁶⁸ MEZEY: *A kivételes hatalom*. ; Idem: *Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk*.

⁶⁹ Idem: *Rendvédelmi jog a két világháború között*. ; 1939/II.tc.

⁷⁰ 5 470/1914. (VII. 27.) ME.r.

⁷¹ NAGY: 353.p.

⁷² RUSZOLY: 81.p.

⁷³ 4 220/1914. (IX. 16.) BM.kr.

⁷⁴ SUBA

⁷⁵ ERNYES: *Pécs város rendőrsége. Az önkormányzati rendőrségek története*.

⁷⁶ 1871. július: első magyar országos rendőr-kongresszus 70 fővel; 1886. január: 11 jelenlévővel; 1893. március: félszázat meghaladó résztvevővel. 1906 tavaszán: szintén több tucat résztvevővel, 1907-től több értekezlet a MROE szervezésében.

⁷⁷ BORBÉLY — KAPY: II.köt. 392-394.p.

⁷⁸ 1872/XXXVI.tc.

⁷⁹ Részletek az 1872. XXXVI. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló törvény-czikkéből (1872. XII. 22.) I.köt. 295.p.

BORBÉLY — KAPY: I.köt. 17.p.

⁸⁰ 1872/XXXVI.tc. 1.§ + 20.§ + 21.§

⁸¹ VÉCSEY: 25.p.

⁸² 1881/XXI.tc.

⁸³ Loc.cit. 3.§

⁸⁴ Loc.cit. 50.§

⁸⁵ BORBÉLY — KAPY: op.cit. I.köt. 19-21.p.

⁸⁶ 1895/IV.tc. ; BORBÉLY — KAPY: op.cit. I.köt. 144-145.p.

⁸⁷ Az első javítóintézetet 1884-ben Aszódon építették fel, majd követték a kolozsvári, a rákospalotai, a székesfehérvári és a kassai intézetek. Az aszódai intézet növendékeinek 85,5%-a, a rákospalotai leány intézetbe beutaltak 81,2 %-a javult meg 10 év alatt. 1904 és 1913 között, folyamatos emelkedés mellett, megduplázódott a javítóintézetekben elhelyezettek száma. A növekményt az ítéletek alapján elhelyezettek adják, a szülői kérelemre beutaltak száma csökkent. Életkor szerint, a 15. életév felettiek tették ki az emelkedő számokat.

A kir. törvényszékek és járásbírók előtt jogerősen befejezett büntetőügyekben az 1908. évi XXXVI. t-cz. intézkedéseinek figyelembe vételével elítélt 12-18 éves fiatalok büntetőzöke vonatkozó fontosabb adatok kor és nem szerint 1910-1913-ig. 226-232.p.

⁸⁸ BORBÉLY — KAPY: op.cit. I.köt. 144-150.p. ; 1939/II.tc. op.cit. 80.§ (2) ; 71 900/1939. (VI.16.) BM.r.

⁸⁹ BORBÉLY — KAPY: op.cit. I.köt. 196-197.p. + 202-204.p. ; 65 000/1909. (IX. 26.) BM.kr.

⁹⁰ 1912/LXIII.tc. op.cit.

⁹¹ BORBÉLY — KAPY: op.cit. I.köt. 140-143.p.

⁹² Loc.cit. 36-40.p.

⁹³ 1903/VIII.tc.

⁹⁴ PARÁDI: *A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919*. 98-146.p. ; Idem: *A polgári magyar rendvédelem a XIX-XX. században*. 60-70.p. ; Idem: *A magyar rendvédelem 1867-1918*. 33-42.p.

⁹⁵ Idem: *A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete*. 21-45.p.

⁹⁶ PARÁDI: *Kontinuitás és újrakezdés a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben*. 101-108.p. ; Idem: *A polgári magyar állam rendvédelme 1867-1941*.

⁹⁷ GEGUS — SZÉKELY: 81.p.

⁹⁸ Loc.cit.

⁹⁹ PARÁDI: *Határrendőrség a történelmi Magyarországon 1906-1918*. 43-50.p.

- ¹⁰⁰ 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr.
- ¹⁰¹ PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. 541-570.p. ; Idem: A dualizmus kori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. 5-46.p. ; Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség. 139-153.p.
- ¹⁰² Idem: Rendőrség a magyar határőrizetben. 88-94.p.
- ¹⁰³ Idem: A Magyar Királyság határrendőrsége. 101-105.p.
- ¹⁰⁴ ZEIDLER
- ¹⁰⁵ PARÁDI: *Rendőrség a határőrizetben.* ; Idem: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a második világháborúig.
- ¹⁰⁶ DORNING: 227.p. ; PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* 111-119.p.
- ¹⁰⁷ 1/1919 (III.26.) BN.r.
- ¹⁰⁸ 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. op.cit. ; PARÁDI: A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945. 124-134.p. ; Idem: A magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai. 84-93.p.
- ¹⁰⁹ PARÁDI: A dualizmus kori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete. 71-77.p. ; Idem: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. 141-148.p.
- ¹¹⁰ 1870/XLII.tc. op.cit. ; 1871/XVIII.tc. op.cit.
- ¹¹¹ 1868/XXX.tc.
- ¹¹² A városi rendőrség személyi állományát alkotta: 1 rendőrfőnök (rendőrigazgató), 1 rendőrfőbiztos, 2 rendőrfogalmazó, 2 rendőrtiszt, 1 irodatiszt, 1 főfelügyelő, 3 felügyelő, 6 segédfelügyelő, 8 detektív, 105 gyalogrendőr.
- SELÉNYI: op.cit. 10.p.
- ¹¹³ 1916/XXXVII.tc.
- ¹¹⁴ 37 000/1917. (III. 23.) BM.kr.
- ¹¹⁵ – Magyar Népköztársaság 1918. XI. 16. – 1919. III. 21. TÉRFY: 201.p.
 – magyarországi tanácsköztársaság 1919. III. 21. – 1919. VII. 31. között. BÖLÖNY: 59-61.p.
 – Magyar Köztársaság 1919.VIII.1. – 1920. II. 29. BÖLÖNY: op.cit. 61-63.p.
 – Magyar Királyság 1920/I.tc. kihirdetése 1929. II. 29.
- ¹¹⁶ 5 220/1918. (XI. 11.) ME.r.
- ¹¹⁷ 155 000/1918. (XII. 6.) BM.r.
- ¹¹⁸ 10 568/1918. (XII. 19.) BM.kr.
- ¹¹⁹ 10 816/1918. (XII. 27.) BM.kr.
- ¹²⁰ BAKSA — VÉCSEY: 148.p. + 152.p.
- ¹²¹ 1/1/1919. (III.26.) BN.r. op.cit.
- ¹²² BENE
- ¹²³ ERNYES: Szerb impérium Baranyában 1918-1921.
- ¹²⁴ MNL-BéML. IV. Baja, 14.729/1919.
- ¹²⁵ KNÉZY
- ¹²⁶ MNL-BaML. op.cit. IV.1413, 370/1919.
- ¹²⁷ 1921/XXXIII.tc.
- ¹²⁸ KOPASZ: 341.p.
- ¹²⁹ BARBARITS: 177.p.
- ¹³⁰ Loc.cit.
- ¹³¹ 4/1919.MNK.korm.r.
- ¹³² 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. op.cit.
- ¹³³ 1920/I.tc. op.cit.
- ¹³⁴ A rendőrség államosításáról szóló kormányrendelet a hivatalos közlönyökben eltérő időpontokban és helyeken jelent meg. A *Budapesti* Közlönyben csak 1920 januárjában. A rendelet végrehajtása pedig 1921 augusztusáig elhúzódott.
- BORBÉLY — KAPY: op.cit. II.köt. 54.p.
- ¹³⁵ 2 394/1920. (III. 18.) ME.r.
- ¹³⁶ A kormány a csendőrségi, az államrendőrségi és a folyamőrségi intézmények egységes irányítására és vezetésére a belügyminisztériumban „magyar királyi Országos Főkapitány” elnevezéssel a III. fizetési osztályba sorozott állást rendszerezített. 1921. VIII. 7-étől e beosztást NÁDOSY Imre töltötte be. Négy év elteltével a beosztás megszűnt, feladatkörét a minisztérium főosztályvezetője vette át.
- 1921/XXXIV.tc. 20.§
- ¹³⁷ BORBÉLY — KAPY: op.cit. I.köt. 50.p.
- ¹³⁸ 31 300/1920. (IV. 19.) BM.r.
- ¹³⁹ 85 213/1920. (XII. 9.) BM.r.
- ¹⁴⁰ 124 037/1924. (VI. 25.) BM.r.
- ¹⁴¹ 90 089/1919. (XII. 31.) BM.r.
- ¹⁴² 63 515/1921. (VII. 21.) BM.r.
- ¹⁴³ 39 820/1921. (1922. IV. 11.) BM.r.
- ¹⁴⁴ A detektívek lőfegyverként pisztollyal rendelkeztek, ezeknek a csőhosszúsága azonban nem érte el a pisztolyok számára az antant által meghatározott hosszúságot, így azok nem minősültek hadifegyvernek. Ezért a detektíveket nem tekintették felfegyverzettnak, holott rejtetten ugyan de viseltek lőfegyvert.
- ¹⁴⁵ 30 015/1921. (VIII. 31.) BM.kr.
- ¹⁴⁶ Az államrendőrség városítása előtt. Újabb visszafejlődést kíván a szanálás végrehajtása.
- ¹⁴⁷ „... azon a frankhamisítás miatt letartóztatott Nádosy Imre volt országos főkapitány helyett Vay Kázmér miniszteri osztálytanácsos elnököl. A főkapitányi értekezlet napirendjén igen sok aktuális rendőri kérdés szerepel. Többek között ez az értekezlet fog dönteni a felett a felmerült terv felett is, vajon keresztül vihető-e a mai viszonyok között a vidéki államrendőrségek megszüntetése?”
- Nádossy nélkül tegnap délelőtt kezdték meg értekezletüket a kerületi rendőrfőkapitányok. Fontos kérdések felett dönt a többnapos értekezlet.
- ¹⁴⁸ 246 496/1924. (XII. 28.) BM.r.

- ¹⁴⁹ 1922/VII.tc.
¹⁵⁰ 1922/XI.tc.
¹⁵¹ 1927/VII.tc. ; BONHARDT
¹⁵² 1939/II.tc. op.cit.
¹⁵³ A korabeli terminológia szerint rendőrtisztviselőnek hívták a mai fogalmaink szerinti rendőr tiszteket.
A magyar állam költségvetése az 1921/22. számadási évre. 65.p.
¹⁵⁴ 1931/XXVI.tc. 4.§
¹⁵⁵ 6 500/1921. (IX. 28.) ME.r.
¹⁵⁶ MNL-OL. K-150. 3.735. csomó
¹⁵⁷ 610/1940. (I. 19.) ME.r.
¹⁵⁸ 97 630/1940. (IV. 4.) BM.r.
¹⁵⁹ 14 120/1933. (X.27.) ME.r.
¹⁶⁰ A visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai területeken a magyar rendőrség megszervezését BAKSA János vidéki főkapitány mintaszerűen hajtotta végre.
6 210/1939. (VI. 22.) ME.r. ; 70 000/1939. (VI. 30.) BM.r. ; 75 495/1939. (VIII. 22.) BM.r.
¹⁶¹ 1940/XXVI.tc. ; 108 141/1940. (XI. 21.) BM.r.
¹⁶² 1939/II.tc. 14.§
¹⁶³ 2 300/1944. (VI.21.) ME.r.
¹⁶⁴ A csendőrség és a rendőrség főfelügyelője tisztséget FARAGHO Gábor honv.altbgy. töltötte be.
SZAKÁLY: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945.* 93-94.p. ; Idem: *Akik a Magyar Királyi Csendőrséget 1919 és 1945 között vezették.* 108-109.p.
¹⁶⁵ PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. op.cit.
¹⁶⁶ A rendőrség felügyelője HÓDOSY Pál vezérőrnagy lett.
SZAKÁLY: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945.* op.cit. 138.p. ; Idem: *Akik a Magyar Királyi Csendőrséget 1919 és 1945 között vezették.* op.cit. 134-135.p.
¹⁶⁷ KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság a nyilas korszakban.* ; Idem: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban.*
¹⁶⁸ 10 270/1922. (XII. 14.) ME.r.
¹⁶⁹ 1885/XXIII.tc.op.cit.
¹⁷⁰ CSONKARÉTI — BENCZÚR: 158-167.p.
¹⁷¹ 4 618/1919. (IX. 18.) ME.r.
¹⁷² CSONKARÉTI — BENCZÚR: op.cit. 150-155.p. ; 8 270/1923. (XI. 23.) ME.r. ; 1 340/1924. (II. 15.) ME.r.
¹⁷³ 1922/XIV.tc.
¹⁷⁴ 8 270/1923. (XI. 23.) ME.r. op.cit.
¹⁷⁵ Loc.cit.
¹⁷⁶ 1939/II.tc. op.cit. 80.§
¹⁷⁷ 71 900/1939. (VI.16.) BM.r.
¹⁷⁸ 93 880/1942. (V. 21.) BM.r.
¹⁷⁹ ARTNER — PARÁDI — ZEIDLER ; BEBESI ; CSUKA ; ÉLTHES: A vízi közlekedés új rendszabályai. ; FODOR
¹⁸⁰ 1890/I.tc.
¹⁸¹ 42 159/1897. (VI. 3.) BM.kr.
¹⁸² 57 000/1910. (IV. 29.) BM.r.
¹⁸³ *Jelentés a budapesti államrendőrség 1918-1920. évi működéséről.*
¹⁸⁴ BORBÉLY — KAPY: op.cit. 109.p.
¹⁸⁵ SZILVÁSI
¹⁸⁶ BORBÉLY — KAPY: op.cit. 136.p.
¹⁸⁷ 1938/III.tc.
¹⁸⁸ 187 000/1941. (VI.25.) BM-KKM.r.
¹⁸⁹ ABAY ; ARANY — MÁRTON ; ARTNER — PARÁDI — ZEIDLER: op.cit. ; ÉLTHES: A közlekedés új rendje. ; FARKAS ; KONTRA: A közlekedési csendőrségről. ; Idem: A közlekedési csendőrség két utolsó esztendeje. ; KULCSÁR ; KÜRTI ; SZABÓ ; SZÍVÓS — LAKATOS ; SZLADEK ; VALLÓ ; VEDÓ ; VIDA
¹⁹⁰ 1903/V.tc.
¹⁹¹ 1930/XXVIII.tc.
¹⁹² 100 000/1930. (XI. 6.) BM.r.
¹⁹³ 1933/VIII.tc.
¹⁹⁴ 24 300/1908. (X. 15.) IM-BMr.
¹⁹⁵ 1897/XXXIV.tc.
¹⁹⁶ 1908/XXXVI.tc.
¹⁹⁷ 24 300/1908. (X. 15.) IM-BMr. op.cit.
¹⁹⁸ A magyar delegáció tagjai voltak DORNING Henrik mellett SZALAY József szegedi kerületi rendőr-főkapitány, TARTSÁNYI (SCHREIBER) Dániel budapesti rendőr-főkapitány és BÍRÓ Zsigmond detektív felügyelő. DORNING Henrik került be a bűnügyi bizottság alapító tagjai közé, aki két cikluson át alelnök is volt.
¹⁹⁹ A Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottság új magyar tagja — DORNING Henrik mellett — SZEMERJAY - Kovács Dénes miniszteri tanácsos lett.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések):**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- BARBARITS — BARBARITS Lajos: *Nagykanizsa*. Budapest, 1929, A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala. 395+1p. /Magyar városok monográfiája, IV./
- (129.;130.)
- BORBÉLY – KAPY — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. I.köt. 1-299 p. II.köt. 300-600 p.
- BOTOS — BOTOS János: *A Magyar Királyi Belügyminisztérium a dualizmus korszakában*. Budapest, 1994, BM. Kiadó. 91 p. HU-ISBN 963 80 3610 9. /Fejezetek a belügyminisztérium történetéből./
- (14.)
- BÖLÖNY — BÖLÖNY József: *Magyarország kormányai 1848-1975*. Budapest, 1978, Akadémia. 328 p. HU-ISBN 963 05 1755 8. /A Magyar Országos Levéltár Kiadványai, IV. – Levéltár- és történeti forrásdokumentumok, 2./ HU-ISSN 0441-4985.
- (115.)
- CSONKARÉTI — BENCZÚR — CSONKARÉTI Károly — BENCZÚR László: *Haditengerészet és folyamőrök a Dunán. A Császári (és) Királyi Haditengerészet dunai flottillájától a Magyar Királyi Honvéd Folyamőrökig 1870-1945*. Budapest, 1991, Zrínyi. 291 p. HU-ISBN 963 327 153 3.
- (170.;172.)
- DANIS — DANIS György: *Gerjen*. s.l. 2001, Gerjen Község Önkormányzata. 174 p. HU-ISBN 963 00 8995 5.
- (50.)
- DORNING — DORNING Henrik: A vidéki rendőrség államosítása. 215-252.p. In BAKSA János (szerk.): *Rendőrségi almanach 1923*. Budapest, 1922, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó. 544 p.
- (106.)
- ENDRÖDY — ENDRÖDY Géza: *Magyarország rendőrsége az államosítás előtt*. Gyula, 1898, DOBAY János Könyvnyomda. 220 + 4p.
- (51.;60.)
- ERNYES: Pécs város rendőrsége. Az önkormányzati rendőrségek története. (75.)
- ERNYES Mihály: *Pécs város rendőrsége. Az önkormányzati rendőrségek története*. Pécs, 2003, Teromo Bt. 283 p. HU-ISBN 963 21 2139 2.
- HALÁSZ — HALÁSZ Ferenc: *Mit tudunk Dunaszekcsőről az őskortól napjainkig*. Dunaszekcső, 2000, Dunaszekcső Emlékeiért és Jövőjéért Alapítvány. 266 p. HU-ISBN 963 03 9783 8.
- (52.)
- KNÉZY — KNÉZY Lehel: *Baja a forradalom és a megszállás alatt 1918-1921*. Baja, 1940, Bajai Corvin Nyomda és Újságkiadó Üzem. 214+2p.
- (125.)
- KOVÁCS: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban*. (167.)
- KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban*. Máriabesenyő – Gödöllő, 2009, Attraktor. 370 p. HU-ISBN 978 963 98 5733 9.
- O'SVÁTH: *Zsandár kell-e vagy Pandúr? Véleménynyilvánítás az iránt, hogy a magyar rendőrség miként szerveztessék?* (43.)
- O'SVÁTH Pál: *Zsandár kell-e vagy Pandúr? Véleménynyilvánítás az iránt, hogy a magyar rendőrség miként szerveztessék?* Nagyvárad, 1870, Tichy Ákos könyvnyomda. 148 p. (Második kiadás: Nagyvárad, 1875, nyomtatott BÜGFL Ottó Nyomdájában, 148p.)
- O'SVÁTH: *Közbiztonságunk multja és pandur korom emlékei. (A régi magyar élet feltüntetésével)* (42.)
- O'SVÁTH Pál: *Közbiztonságunk multja és pandur korom emlékei. (A régi magyar élet feltüntetésével)* Budapest, 1905, Fritz Ármin Könyvnyomdája. 155 p.
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. (66.)
- PARÁDI József et. al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.
- PARÁDI: *Rendőrség a határőrizetben*. (105.)
- PARÁDI József: *Rendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. 266 p. HU-ISBN 963 76 2332 9. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 3./ HU-ISSN —
- PONGÓ — PONGÓ Bertalan: *Az őskortól, az Árpád-kori Gádorostól az újrateremtett Gádorosig*. Gádoros, 2002, Gádoros Nagyközség Polgármesteri Hivatala. 110 p. HU-ISBN 963 204 293 X. /Gádorosi füzetek, 3./ HU-ISSN 1586-5029.
- (48.)
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1919*. Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat. 142 p.
- (41.)
- SZAKÁLY: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945*. (164.;166.)
- SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945*. Budapest, 2001, Ister. 409 p. HU-ISBN 963 92 4337 X.

SZAKÁLY: *Akik a Magyar Királyi Csendőrséget 1919 és 1945 között vezették.* (164.;166.;)

SZAKÁLY Sándor: *Akik a Magyar Királyi Csendőrséget 1919 és 1945 között vezették.* Budapest, 2013, Magyar Napló. 301 p. HU-ISBN 978 963 99 6127 2.

SZILVÁSI (185.;)

SZILVÁSI Ferenc: *Budapest közlekedésbiztonságáért. A közlekedésrendészet krónikája (1872-1987).* Budapest, 1989, BM Könyvkiadó. 198 p. HU-ISBN 963 77 0338 1.

TEUFEL (47.;)

TEUFEL Franz: *Mágocs nagyközség Baranyában. A helység krónikája 1250-1800.* [Mágocs Marktgemeinde in der Branau. Baranya Orts Chronik.] Ford.: ADORJÁN Norbert. s.l. 1993, Mágocsért alapítvány. 419 p.

TISZA (51.;56.;)

TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségének története.* Pécs, 1925², „Haladás” Nyomda Részvénytársaság, 395 p.
(Első kiadás: TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségének története a legrégibb időkől 1912-ig.* Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomdája. 327 p.)

TANULMÁNYOK

ARTNER — PARÁDI — ZEIDLER (179.;189.;)

ARTNER Ramona — PARÁDI József — ZEIDLER Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség légi, vízi, vasúti és közúti szakszolgálati ágai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. XXIII.évf. (2013) 27-28-29-23.sz. 23-39.p. HU-ISSN 1216-6774.

BAKSA — VÉCSEY (120.;)

BAKSA János — VÉCSEY Leó: 1873-1923. Az ötven éves budapesti m. kir. állami rendőrség története. 7-214.p. In BAKSA János et al. (szerk.): *Rendőrségi almanach 1923.* Budapest, 1922, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó. 544 p.

BEBESI (179.;)

BEBESI Zoltán: A balatoni vízi csendőrség. *Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiones Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2013) 39-40-41-42.sz. 193-197.p. HU-ISSN 1785-3257.

BENE (122.;)

BENE János: Nyíregyháza román megszállása 1918-1919-ben. 79-94.p. In NAGY Szabolcs (szerk.): *Vörös és fehér. A vörös és a fehér uralom hátszaga 1919 vidéken.* Veszprém, 2013, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára. 112+1p. HU-ISBN 978 963 72 2930 5.

BÓDINÉ (42.;)

BÓDINÉ Beliznai Kinga: „Többet ésszel, mint kézzel.” O’SVÁTH Pál a Sárrét csendbiztosa. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 15-30.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2018. február 16-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett magyar közbiztonság-történeti tudományos szimpozion-sorozatának a „100 éve alakult át a magyar rendvédelmi modell?” című XVIII. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

BONHARDT (151.;)

BONHARDT Attila: Egy rendvédelmi szervezet mögé rejtett honvédségi alakulat rövid története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6.sz. 12-16.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ERNYES: Szerb impérium Baranyában 1918-1921. (123.;)

ERNYES Mihály: Szerb impérium Baranyában 1918-1921. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI.évf. (2008) 19.sz. 18-50.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. október 07.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgáltatában” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ERNYES: A községi rendőrségek a vidék rendvédelmében. (8.;)

ERNYES Mihály: A községi rendőrségek a vidék rendvédelmében. *Belügyi Szemle*, LXI.évf. (2013) 9.sz. 75-113.p. HU-ISSN 1789-4689.

ERNYES: A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmusban. (4.;9.;)

ERNYES Mihály: A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmusban. 73-105.p. In BODA József — PARÁDI József et al. (szerk.): *Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből.* Budapest, 2015, A Nemzeti Közszerzői Egyetem — Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 244 p. HU-ISBN 978 615 55 2746 3.

- KOPASZ (128.;) — KOPASZ Gábor: A városi rendőrség államosítása és a törvényhatósági jogú városok első fokú közigazgatási hatósága. 335-376.p. In SZITA László et al. (szerk.): *Baranyai helytörténetírás. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve, 1972.* Pécs, 1973, Baranya Megyei Levéltár. 483+2p. HU-ISSN 0525-566X.
- MEZEY: A kivételes hatalom. (68.;) — MEZEY Barna: A kivételes hatalom. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 4-6.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- MEZEY: Rendvédelmi jog a két világháború között. (69.;) — MEZEY Barna: Rendvédelmi jog a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6. sz. 61-63. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- MEZEY: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. (68.;) — MEZEY Barna: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. 11-18.p. In ÁDÁM János — SEGES Vladimir — PALLAI László et al. (szerk.): *Első világháború a Kárpátokban. [Prvá svetová vojna v karpatoch. Перша світова війна в карпатах.]* Eperjes, 2016, Eperjesi Egyetem. 336 p. SK-ISBN 978 805 55 1717 9.
- NAGY (70.;) — NAGY Szabolcs: Egy székely város közállapotai az első világháború végén. 349-354.p. In KINDA István (szerk.): *Acta Siculica 2011. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve.* Sepsiszentgyörgy, 2011, Székely Nemzeti Múzeum. 741 p. RO-ISSN 1843-8385.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. (101.;) — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1986) 3.sz. 541-570. p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. (95.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 21-50.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992 szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. (94.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 98-147.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái 1867-1950. (66.;) — PARÁDI József: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái 1867-1950. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 84-96.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrségtörténeti Szakosztálya által szervezett rendvédelem-történeti tudományos szimpozion-sorozat I. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. (3.;66.;) — PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 97-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000. március 19-én, Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A közbiztonság közös európai örökségünk” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A Magyar Királyság rendőrségei 1920-1945. (3.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyság rendőrségei 1920-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 105-113.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000. március 19.-én, Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A közbiztonság közös európai örökségünk” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualizmus kori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. (101.;) — PARÁDI József: A dualizmus kori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. *Határrendészeti Tanulmányok*, III.évf. (2006) 1.sz. 5-46.p. HU-ISSN 1786-2345. A tanulmány korábbi változata 2006. január 17-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság és a Határőrség Országos Parancsnoksága közös szervezésében megvalósított konferencián. „Az ezeréves magyar rendvédelem” című XIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a második világháborúig. (105.;) — PARÁDI József: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII.évf. (2007) 15.sz. 125-138.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. augusztus 27-én a szlovéniai Lendván hangzott el a Hajnal István kör által szervezett tudományos konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Határrendőrség. (101.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII.évf. (2007) 15.sz. 139-159.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. áprilisában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Rendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett Szemere Beszélgetések szimpózium-sorozat rendezvényén a Rendőrség Tudományos Tanácsának közreműködésével. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendőrség a magyar határőrizetben. (102.;) — PARÁDI József: Rendőrség a magyar határőrizetben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 88-97.p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-14. között Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. (66.;) — PARÁDI József: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 98-112.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualizmus kori magyar rendvédelem. (66.;) — PARÁDI József: A dualizmus kori magyar rendvédelem. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII.évf. (2010) 21.sz. 66-84.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A magyar rendvédelem fejlődése a XIX-XX. században” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyság határrendőrsége. (103.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyság határrendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII.évf. (2010) 21.sz. 101-116.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A magyar rendvédelem fejlődése a XIX-XX. században” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári magyar rendvédelem a XIX-XX. században. (94.;) — PARÁDI József: A polgári magyar rendvédelem a XIX-XX. században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX.évf. (2010) 22.sz. 60-76.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: Kontinuitás és újra-
kezdés a XIX-XX. századi
magyar rendvédelemben.
(96.;
- PARÁDI József: Kontinuitás és újrakezdés a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 101-112.p. A tanulmány korábbi változata 2009. október 9.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelem kar-
hatalom 1867-1945.
(61.;
- PARÁDI József: Rendvédelem karhatalom 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX. évf. (2011) 23. sz. 113-124. p. A tanulmány korábbi változata 2009. október 9.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári magyar ál-
lam rendőrségei 1867-1945.
(108.;
- PARÁDI József: A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 124-143. p. A tanulmány korábbi változata 2009. október 9.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar állami rend-
őrség fejlődéstörténeti tapaszta-
latai.
(108.;
- PARÁDI József: A magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 25.sz. 84-101.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar rendvéde-
lem 1867-1914.
(66.;
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1867-1914. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 25.sz. 79-83.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2010. december 6.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A közbiztonság közös Kárpát-medencei örökségünk” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar
Monarchia Magyar Király-
ságának határszéli csendőr-
sége.
(66.;
- PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Nemzeti határőrizet-
ünk polgári szakasza.
(109.;
- PARÁDI József: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 141-154.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben” című XXVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelmi testü-
letek a polgári magyar állam
időszakában 1867-1919.
(66.;
- PARÁDI József: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 121-146.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2014. február 21.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos szimpozion-sorozatnak „A kivételes hatalom és a közbiztonság” című XIV. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualizmus kori és a
két világháború közötti Magyar
Királyság határőrizete.
(109.;
- PARÁDI József: A dualizmus kori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 71-80.p. HU-ISSN 1216-6774.

- PARÁDI: A katonailag szervezett őrttestület és a polgári őrttestület. (1.;165.;) — PARÁDI József: A katonailag szervezett őrttestület és a polgári őrttestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774. 81.p.
- PARÁDI: Határrendőrség a történelmi Magyarországon 1906-1918. (99.;) — PARÁDI József: Határrendőrség a történelmi Magyarországon 1906-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 51.sz. 43-56.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Karhatalom a polgári magyar állam rendvédelmében 1867-1945. (61.;) — PARÁDI József: Karhatalom a polgári magyar állam rendvédelmében 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 52.sz. 83-94.p. HU-ISSN 1216-6774. 43.p.
- PARÁDI: A magyar rendvédelem 1867-1918. (94.;) — PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 53.sz. 33-52.p. HU-ISSN 1216-6774. 43.p.
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelme 1867-1941. (96.;) — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelme 1867-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelme. (61.;) — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelme. 21-69.p. In PARÁDI József — VEDŐ Attila: *A polgári magyar állam karhatalmi tevékenységének szabályozása*. Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 336 p. HU-ISBN 978 615 80 3092 2. /A magyar rendvédelem-történet forrásai, 1./ HU-ISSN 2560-0532.
- RUSZOLY (72.;) — RUSZOLY József: *Szeged szabad királyi város törvényhatósága 1872-1944*. Szeged, 2004, Csongrád Megyei Levéltár. 336 p. HU-ISBN 963 72 3763 1.
- SUBA (74.;) — SUBA János: A katonai rendőrség felállítása a háttérországban 1917-ben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 143-155.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SZABÓ (28.;) — SZABÓ Károly: A tűzrendészetre vonatkozó fontosabb jogszabályok és rendelkezések 1948-ig. 147-159.p. In RÉTI Rezső (szerk.): *Tűzoltó Múzeum évkönyve IV*. Budapest, 2003, Tűzoltó Múzeum. 180 p. HU-ISSN 0237-210X.
- VEDŐ (189.;) — VEDŐ Attila: A Magyar Királyi Csendőrség közlekedési szolgálati ágának kialakulása és fejlődése. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXV.évf. (2015) 47-48-49-50.sz. 81-94.p. HU-ISSN 1216-6774.
- VEDŐ: A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenysége. (61.;) — VEDŐ Attila: A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenysége. 71-121.p. In PARÁDI József — VEDŐ Attila: *A polgári magyar állam karhatalmi tevékenységének szabályozása*. Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 336 p. HU-ISBN 978 615 80 3092 2. /A magyar rendvédelem-történet forrásai, 1./ HU-ISSN 2560-0532.
- ZEIDLER (104.;) — ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV.évf. (2008) 17.sz. 116-137.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 12.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

- ABAY (189.;) — ABAY Kálmán: A közlekedésrendészeti szolgálatról. *Csendőrségi Lapok*, XXVII.évf. (1937) 15.sz. 490-496.p.
- ARANY — MÁRTON (189.;) — ARANY János — MÁRTON Ferenc: Vasúti és közlekedési őrsaink szolgálatáról. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 17.sz. 549-550.p. VI.rész.
- Az államrendőrség városítása előtt. Újabb visszafejlődést kíván a szanálás végrehajtása. (146.;) — Az államrendőrség városítása előtt. Újabb visszafejlődést kíván a szanálás végrehajtása. (Szerkesztőségi közlemény.) *Békésmegyei Közlöny*, LI.évf. (1924) 142.sz. (VII. 6.) 1.p.
- CSUKA (179.;) — CSUKA László: Vízi őrsaink szolgálatából. *Csendőrségi Lapok*, XXXIII.évf. (1943) 22.sz. 686-690.p. I.rész ; *Csendőrségi Lapok*, XXXIII.évf. (1943) 23.sz. 715-717.p. II.rész.
- ÉLTHES: A vízi közlekedés új rendszabályai. (179.;) — ÉLTHES Gyula: A vízi közlekedés új rendszabályai. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 22-24.sz. 707-710.p.

- ÉLTHES: A közlekedés új rendje. (189.;) — ÉLTHES Gyula: A közlekedés új rendje. *Csendőrségi Lapok*, XX.évf. (1930) 2.sz. 44-47.p.
- FARKAS (189.;) — FARKAS István: Vasúti és közlekedési őrsaink szolgálatáról. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 8.sz. 250-253.p. I.rész.
- FODOR (179.;) — FODOR Sándor: A vízi csendőrségről. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 14.sz. 442-445.p.
- KONTRA: A közlekedési csendőrségről. (189.;) — KONTRA Kálmán: A közlekedési csendőrségről. *Csendőrségi Lapok*, XXX.évf. (1940) 13.sz. 426-433.p.
- KONTRA: A közlekedési csendőrség két utolsó esztendeje. (189.;) — KONTRA Kálmán: A közlekedési csendőrség két utolsó esztendeje. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 6.sz. 170-173.p.
- KULCSÁR (189.;) — KULCSÁR Lajos: A közúti közlekedés ellenőrzése. *Csendőrségi Lapok*, XXVI.évf. (1936) 16.sz. 496-498.p.
- KÜRTI (189.;) — KÜRTI Gergely: Vasúti és közlekedési őrsaink szolgálatáról. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 14.sz. 456-459.p. V.rész.
- SZABÓ (189.;) — SZABÓ Lajos: Vasúti és közlekedési őrsaink szolgálatáról. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 9.sz. 282-284.p. II.rész.
- SZÍVÓS — LAKATOS (189.;) — SZÍVÓS Pál — LAKATOS Ferenc: Vasúti és közlekedési őrsaink szolgálatáról. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 12.sz. 380-382.p. IV.rész.
- SZLADEK (189.;) — SZLADEK Barna: A közlekedési csendőrség. *Csendőrségi Lapok*, XXI.évf. (1931) I.rész. 21.sz. 581-584.p. II.rész. 22.sz. 609-613.p.
- Nádossy nélkül tegnap délelőtt kezdték meg értekezletüket a kerületi rendőrfőkapitányok. Fontos kérdések felett dönt a többnapos értekezlet. (147.;) — Nádossy nélkül tegnap délelőtt kezdték meg értekezletüket a kerületi rendőrfőkapitányok. Fontos kérdések felett dönt a többnapos értekezlet. (Szerkesztőségi közlemény.) *Nyírvidek*, XLVII.évf. (1926) 24.sz. (I.30.) 2.p.
- VALLÓ (189.;) — VALLÓ József: A gépjárművek közúti forgalmáról és ennek ellenőrzéséről. *Csendőrségi Lapok*, XVI.évf. (1926) I. rész 19.sz. 630-633.p. II. rész.20.sz. 678-680.p.
- VIDA (189.;) — VIDA Sándor: Vasúti és közlekedési őrsaink szolgálatáról. *Csendőrségi Lapok*, XXXII.évf. (1942) 10.sz. 312-313.p. III.rész.

REGISZTRÁLT KÉZIRATOK

- KOVÁCS: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság a nyilas korszakban.* (167.;) — KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság a nyilas korszakban.* Ph.D. disszertáció (PTE-BTK). Kézirat. Pécs, 2008. 306 p.
- PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* (106.;) — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985. 162 p.

ALMANACHOK

- GEGUS — SZÉKELY (97.;98.;) — GEGUS Dániel — SZÉKELY Vladimir (szerk.): *A Közbiztonság almanachja 1910. évre.* Budapest, 1909, Légrády testvérek könyvnyomdája. 614 + 10p.

ÉVKÖNYVEK

- Magyar Statisztikai Évkönyv.* (1898) (46.;) — *Magyar Statisztikai Évkönyv.* VI.évf. (1898) Budapest, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. 676 p.

ZSEBKÖNYVEK

- SELÉNYI (51.;112.;) — SELÉNYI Antal: *Rendőrségi zsebkönyv az 1904. évre.* Pécs, 1904. SELÉNYI Antal. 212 + 2 p.

ALBUMOK

- VÉCSEY (81.;) — VÉCSEY Leo: *A 40 éves Budapesti detektívtestület jubiláris albuma.* Budapest, 1926, M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete, 320 p.

FORRÁSKIADVÁNYOK

Részletek az 1872. XXXVI. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló törvény-cikkéből (1872. XII. 22.) (79.;)

— SÁGVÁRI Ágnes (szerk.): *Források Budapest múltjából*. I-VI.köt. HU-ISBN 963-01 6523 6.

- I.köt. BÁCskAI Vera (szerk.): *Források Buda, Pest és Óbuda történetéhez 1686-1873*. Budapest, 1971, Budapest Főváros Levéltára. 331+2.p. HU-ISBN — /Budapest, Fővárosi Levéltára Forráskiadványai, 1./ HU-ISSN 0133-3097.

- II.köt. KOHUT Mária (szerk.): *Források Budapest történetéhez 1873-1919*. Ford.: SIMONFFY TÓTH Ernő. Budapest, 1971, Budapest Főváros Levéltára. 522 p. HU-ISBN — /Budapest, Fővárosi Levéltára Forráskiadványai, 2./ HU-ISSN 0133-3097.

- III.köt. SZEKERES József (szerk.): *Források Budapest történetéhez 1919-1945*. Ford.: SIMONFFY TÓTH Ernő. Budapest, 1972, Budapest Főváros Levéltára. 646 p. HU-ISBN — /Budapest, Fővárosi Levéltára Forráskiadványai, 3./ HU-ISSN 0133-3097.

- IV.köt. GÁSPÁR Ferenc (szerk.): *Források Budapest történetéhez 1945-1950*. Budapest, 1973, Budapest Főváros Levéltára. 569 p. HU-ISBN — /Budapest, Fővárosi Levéltára Forráskiadványai, 4./ HU-ISSN 0133-3097.

- V/a.köt. GÁSPÁR Ferenc — SZABÓ Klára (szerk.): *Források Budapest történetéhez 1950-1954*. Budapest, 1985, Budapest Főváros Levéltára. 453 p. HU-ISBN 963 01 6525 2. /Budapest, Fővárosi Levéltára Forráskiadványai, 9./ HU-ISSN 0133-3097.

- V/b.köt. GÁSPÁR Ferenc — SZABÓ Klára (szerk.): *Források Budapest történetéhez 1954-1958*. Budapest, 1988, Budapest Főváros Levéltára. 414 p. HU-ISBN 963 01 7793 5. /Budapest, Fővárosi Levéltára Forráskiadványai, 9./ HU-ISSN 0133-3097.

STATISZTIKÁK

A kir. törvényszékek és járásbíróóságok előtt jogerősen befejezett büntetőügyekben az 1908. évi XXXVI. t-cz. intézkedéseinek figyelembe vételével elítélt 12-18 éves fiatalok büntetőügyeire vonatkozó fontosabb adatok kor és nem szerint 1910-1913-ig. (87.;)

— A kir. törvényszékek és járásbíróóságok előtt jogerősen befejezett büntetőügyekben az 1908. évi XXXVI. t-cz. intézkedéseinek figyelembe vételével elítélt 12-18 éves fiatalok büntetőügyeire vonatkozó fontosabb adatok kor és nem szerint 1910-1913-ig. 325-332.p. In Magyar Központi Statisztikai Hivatal (szerk.): *A Magyar Birodalom büntetőjogi statisztikája az 1909-1913. évektől*. Budapest, 1919, Magyar Központi Statisztikai Hivatal. 244 p. /Magyar Statisztikai Közlemények, 59./

LEVÉL- IRAT ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

MNL-BaML.
(37.;38.;39.;40.;49.;57.;58.;
59.;65.;126.;)

— MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) , BaML (Baranya Megyei Levéltár)

MNL-BéML.
(124.;)

— MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) , BéML (Békés Megyei Levéltár)

MNL-OL. K-150.
(156.;)

— MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) , OL (Országos Levéltár) , K-150 belügyminisztérium általános iratok gyűjteménye.

MNL-SML.
(49.;)

— MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) , SML (Somogy Megyei Levéltár)

JOGSZABÁLYGYŰJTEMÉNYEK

TÉRFY
(115.;)

— TÉRFY Gyula (szerk.): *1918. évi törvények és törvények*. Budapest, 1919, Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda. 222 p.

*Zalavármegye szabályrende-
letei.*
(32.;)

— *Zalavármegye szabályrendeletei*. Zalaegerszeg, 1889, Zalavármegye közönsége. (Nyomatott özv. TAHY Rozáliánál.) 264 + 4 p.

EGYÉB KIADVÁNYOK

*Jelentés a budapesti állam-
rendőrség 1918-1920. évi
működéséről.*
(183.;)

— *Jelentés a budapesti államrendőrség 1918-1920. évi működéséről*. Budapest, 1921, Radó Izidor Nyomdai Műintézete. 408 p.

*A magyar állam költségve-
tése az 1921/22. számadási
évre.*
(153.;)

— *A magyar állam költségvetése az 1921/22. számadási évre*. Budapest, 1921, Belügyminisztérium. 1398 p.

JOGSZABÁLYOKTörvények

1840/IX.tc. (5.;)	—	1840/IX.tc. a mezei rendőrségről.
1848/III.tc. (53.;)	—	1848/III.tc. független magyar felelős minisztérium alakításáról.
1867/VIII.tc. (14.;)	—	1867/VIII.tc. a minisztérium alakítására vonatkozó 1847-1848. évi III.tc. 12. § módosításáról.
1867/XII.tc. (10.;)	—	1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
1868/XXX.tc. (111.;)	—	1868/XXX.tc. a Magyarország, s Horvát-, Szlavón és Dalmátországok közt fennforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény beczikkelyezéséről.
1869/IV.tc. (15.;)	—	1869/IV.tc. a bírói hatalom gyakorlásáról.
1870/XLII.tc. (3.;18.;21.;110.;)	—	1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.
1871/XVIII.tc. (3.;8.;18.;22.;23.;27.;55.; 110.;)	—	1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.
1871/XXXIII.tc. (16.;)	—	1871/XXXIII.tc. a kir. ügyészség szervezete.
1871/XL.tc. (29.;)	—	1871/XL.tc. a gátrendőrségről.
1871/LII.tc. (19.;)	—	1871/LII.tc. a büntetőtörvényekre és gyakorlatra vonatkozó némely intézkedésekről.
1872/XXXVI.tc. (78.;80.;)	—	1872/XXXVI.tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
1874/XXXIV.tc. (17.;)	—	1874/XXXIV.tc. az ügyvédi rendtartás tárgyában.
1876/XX.tc. (54.;)	—	1876/XX.tc. némely városi törvényhatóságok megszüntetéséről.
1878/V.tc. (19.;)	—	1878/V.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről.
1879/XL.tc. (19.;)	—	1879/XL.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a kihágásokról.
1881/II.tc. (7.;)	—	1881/II.tc. a csendőrség legénységi állományának a kiegészítéséről.
1881/III.tc. (7.;44.;45.;)	—	1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
1881/XXI.tc. (82.;83.;84.;)	—	1881/XXI.tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről.
1885/XXIII.tc. (30.;169.;)	—	1885/XXIII.tc. a vízjogról.
1886/XXI.tc. (54.;)	—	1886/XXI.tc. a köztörvényhatóságokról.
1886/XXII.tc. (8.;24.;27.;55.;)	—	1886/XXII.tc. a községekről.
1890/I.tc. (180.;)	—	1890/I.tc. a közutakról és a vámokról.
1894/XII.tc. (6.;31.;)	—	1894/XII.tc. a mezőgazdaságról és a mezőrendőrségről.
1895/IV.tc. (86.;)	—	1895/IV.tc. az 1895. évi államköltségvetésről.
1896/XXXIII.tc. (19.;)	—	1896/XXXIII.tc. a bűnvádi perrendtartásról.
1897/XXXIV.tc. (195.;)	—	1897/XXXIV.tc. a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről.
1903/V.tc. (190.;)	—	1903/V.tc. külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról.

1903/VIII.tc. (93.;)	—	1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
1908/XXXVI.tc. (196.;)	—	1908/XXXVI.tc. a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról.
1912/XXX.tc. (62.;)	—	1912/XXX.tc. a véderőről.
1912/XXXI.tc. (62.;)	—	1912/XXXI.tc. a honvédségről.
1912/LXIII.tc. (67.;90.;)	—	1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.
1916/XXXVII.tc. (113.;)	—	1916/XXXVII.tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről.
1920/I.tc. (115.;133.;)	—	1920/I.tc. az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről.
1921/XXXIII.tc. (127.;)	—	1921/XXXIII. tc. az Észak Amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
1921/XXXIV.tc. (136.;)	—	1921/XXXIV.tc. az 1921/22. költségvetési év augusztus 1-től december végéig viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról.
1922/VII.tc. (149.;)	—	1922/VII.tc. a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.
1922/XI.tc. (150.;)	—	1922/XI.tc. a Trianoni Békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról.
1922/XIV.tc. (173.;)	—	1922/XIV.tc. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezéséről, létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.
1927/VII.tc. (151.;)	—	1927/VII.tc. a Trianoni Békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról szóló 1922. évi XI. tc. I. fejezete némely rendelkezéseinek kiegészítéséről és módosításáról.
1930/XXVIII.tc. (191.;)	—	1930/XXVIII.tc. a külföldieknek a magyar korona országai területén lakhatásáról szóló 1903:V. tc. egyes rendelkezéseinek módosításáról.
1931/XXVI.tc. (154.;)	—	1931/XXVI.tc. a gazdasági és hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás egyensúlyának biztosításáról.
1933/VIII.tc. (193.;)	—	1933/VIII.tc. a kábítószerek gyártásának korlátozása és forgalomba hozatalának szabályozása tárgyában Genfben 1931. évi július hó 13-án kelt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről.
1936/X.tc. (28.;)	—	1936/X.tc. a tűzrendészet fejlesztéséről.
1938/III.tc. (187.;)	—	1938/III.tc. a rendőri büntetőbíráskodás körébe utalt egyes kihágások tetten ért elkövetőinek a helyszínen való megbírságolásáról.
1939/II.tc. (69.;88.;152.;162.;176.;)	—	1939/II.tc. a honvédelemről.
1940/XXVI.tc. (161.;)	—	1940/XXVI.tc. a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országgrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről.
<u>Országos hatályú rendelkezések</u>		
5/1867. (II. 17.) K.r. (13.;)	—	5/1867. (II. 17.) K.r. a Magyar Királyi Minisztériumhoz beosztott s eddig a Magyar Királyi Helytartótanácsnál tárgyalt ügyek jegyzéke. <i>Magyarországi Törvények és Rendeletek Tára</i> , I.évf. (1867) I.füzet. 16-22.p.
23/1867. (III. 23.) K.r. (20.;)	—	23/1867. (III. 23.) K.r. a csendőrség további működése Magyarországon megszűntessék s teendői a közbiztonság fönntartására nézve az országos- és helyhatóságokra ruháztassanak. <i>Magyarországi Törvények és Rendeletek Tára</i> , I.évf. (1867) I.füzet. 51.p.
13 998/1869. (IV.5.) KKM.r. (25.;)	—	13 998/1869. (IV.5.) KKM.r. a M. Kir. Helytartótanács által 75.795/1863. sz. alatt kiadott Ütrendőrségi szabályok megújításáról. KEDVESSY György: <i>Az országos és pestvárosi rendőrügyi szabályrendeletek</i> . 240-242.p. Pest, 1872, Első Magyar Egyesületi Könyvnyomda. 347p.
2 650/1874. (X. 25.) HM.kr. (64.;)	—	2 650/1874. (X. 25.) HM.kr. a karhatalmi, közbiztonsági és közhatósági segédletek kirendelése folytán felmerülő költségek iránt. <i>Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára</i> , I.évf. (1874) 18.sz. 116.p.

- 1 962/1876. (VI. 13.) HM.kr. — 1 962/1876. (VI. 13.) HM.kr. valamennyi a magyar korona területén lévő törvényhatóságokhoz a katonai karhatalomnak igénybe vétele tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, X.évf. (1876) I.füzet. 285-289.p.
- 4 539/1886. (I. 16.) HM.kr. — 4 539/1886. (I. 16.) HM.kr. a sorhadi és honvédségi karhatalom igénybevétele alkalmával a közhatóságok részéről követendő eljárásról szóló utasítás tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXI.évf. (1887) I.füzet. 22-29.p.
- 53 888/1888. (VIII.12.) BM.kr. — 53 888/1888. (VIII.12.) BM.kr. a tűzrendészeti kormányrendelet kibocsátása tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXII.évf. (1888) 1727-1741.p.
- 42 159/1897. (VI. 3.) BM.kr. — 42 159/1897. (VI. 3.) BM.kr. a kerékpárokkal való közlekedés szabályozása tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXXI.évf. (1897) I.füzet. 637-642.p.
- 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr. — 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr. valamennyi törvényhatóságokhoz Fiume város kivételével a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetésének a végrehajtásáról.
Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455-1541.p.
- 24 300/1908. (X. 15.) IM-BM.r. — 24 300/1908. (X. 15.) IM-BM.r. az országos bünyügyi nyilvántartás tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLII.évf. (1908) 1755-1774.p.
- 65 000/1909. (IX.26.) BM.kr. — 65 000/1909. (IX.26.) BM.kr. a rendőri büntető eljárásra vonatkozó egységes szabályzat kibocsátásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLIII.évf. (1909) 1719-1837.p.
- 57 000/1910. (IV. 29.) BM.r. — 57 000/1910. (IV. 29.) BM.r. szabályzat a gépjárművek közúti forgalmáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLIV.évf. (1910) 235-279.p.
- 4 220/1914. (IX. 16.) BM.kr. — 4 220/1914. (IX. 16.) BM.kr. a polgári őrségek szervezéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf. (1914) IX-X.füzet. 2314-2326.p.
- 5 470/1914. (VII.27.) ME.r. — 5 470/1914. (VII.27.) ME.r. a törvényhatósági és községi szabályrendeletek rendőri természetű rendelkezéseinek felfüggesztéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf. (1914) 1414.p.
- 37 000/1917. (III. 23.) BM.kr. — 37 000/1917. (III. 23.) BM.kr. A Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről szóló 1916:XXXVII. törvénycikk végrehajtása és a hatáskörök körülírása.
Belügyi Közlöny, XXII.évf. (1917) 16.sz. 406-411.p.
- 5 220/1918. (XI. 11.) ME.r. — 5 220/1918. (XI. 11.) ME.r. Magyarország demokratikus függetlensége, belső rendje, lakosságának személy- és vagyonbiztonsága, valamint általában a törvényes rend fenntartásának biztosítására létesítendő szervezetekről.
Magyarországi Rendeletek Tá-ra, LII.évf. (1918) I-IV.füzet. 2231-2234.p.
- 10 568/1918. (XII.19.) BM.kr. — 10 568/1918. (XII.19.) BM.kr. a vidéki rendőrség felemelt illetményeinek folyósítása.
Belügyi Közlöny, XXIV.évf. (1919) 2.sz. 59-61.p.
- 10 816/1918. (XII. 27.) BM.kr. — 10 816/1918. (XII. 27.) BM.kr. a rendőri ügyeleti díjak egységes megállapítása.
Belügyi Közlöny, XXIV.évf. (1919) 2.sz. 62.p.
- 33 170/1918. (XII. 22.) HM.r. — 33 170/1918. (XII. 22.) HM.r. a karhatalmak igénylésének, kirendelésének és a kirendelési hatáskörnek szabályozásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LII.évf. (1918) X-XII.füzet. 2546-2548.p.
- 155 000/1918. (XII. 6.) BM.r. — 155 000/1918. (XII. 6.) BM.r. a belügyminisztérium felügyelete alatt álló hatóságok, hivatalok és intézetek címeréről, pecsétjéről és alkalmazottjaiknak esküjéről, valamint az állam címerének használatáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LII.évf. (1918) X-XII.füzet. 2431-2432.p.
- 1/1919 (III.26.) BN.r. — 1/1919 (III.26.) BN.r. a Vörös Őrség felállításáról.
Belügyi Közlöny, XXIV.évf. (1919) 18.sz. 719-720.p.
- 4/1919.MNK.korm.r — 4/1919.MNK.korm.r. államrendőrség felállításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIII.évf. (1919) 1.sz. 622.p.
- 4 618/1919. (IX. 18.) ME.r. — 4 618/1919. (IX. 18.) ME.r. a budapesti magyar állami révkapitányság felállításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIII. évf. (1919) IV-XII.füzet. 714-715.p.
- 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. — 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. a rendőrség államosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIII.évf. (1919) VII-VIII.füzet. 752-767.p.
- 90 089/1919. (XII.31.) BM.r. — 90 089/1919. (XII.31.) BM.r. az állami rendőrség ügyintéző hatásköréről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIII.évf. (1919) 1092-1096.p.
- 2 394/1920. (III. 18.) ME.r. — 2 394/1920. (III. 18.) ME.r. az állami hatóságok, hivatalok és intézmények elnevezéséről, és az állami címereken a szent koronának alkalmazásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIV.évf. (1920) I.füzet. 140-142.p.
- 31 300/1920. (V.19.) BM.r. — 31 300/1920. (V.19.) BM.r. a belügyminisztérium kebelében szervezett nyomozó osztály működéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIV.évf. (1920) 691-693.p.

- 85 213/1920. (XII.9.) BM.r. — 85 213/1920. (XII.9.) BM.r. a belügyminisztérium nyomozó osztálya felállítását elrendelő 31.300/1920. BM rendelet kiegészítéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIV.évf. (1920) 764-766.p.
- 6 500/1921. (IX. 28.) ME.r. — 6 500/1921. (IX. 28.) ME.r. a trianoni békeszerződésben foglalt állampolgársági rendelkezések ismertetése és végrehajtása tárgyában.
Belügyi Közlöny, XXVI.évf. (1921) 41.sz. 1908-1915.p.
- 30 015/1921. (VIII. 31.) BM.kr. — 30 015/1921. (VIII. 31.) BM.kr. az igazgatási rendészet és a rendőri büntető bíráskodás ellátásáról önkormányzati közigazgatási hatóságok által.
Belügyi Közlöny, XXVI.évf. (1921) 1873.p.
- 63 515/1921. (VII. 21.) BM.r. — 63 515/1921. (VII. 21.) BM.r. a m. kir. állami rendőrség részére rendszeresített hivatali egyenruha viseléséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LV.évf. (1921) 559.p.
- 39 820/1921. (1922. IV. 11.) BM.r. — 39 820/1921. (1922. IV. 11.) BM.r. a m. kir. rendőrség szervezetének és szolgálatának szabályozása.
Belügyi Közlöny, XXVII.évf. I.Félév. (1922) 910-940.p.
- 10 270/1922. (XII. 14.) ME.r. — 10 270/1922. (XII. 14.) ME.r. a légi közlekedésről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LVI.évf. (1922) I.füzet. 192-203.p.
- 8 270/1923. (XI. 23.) ME.r. — 8 270/1923. (XI. 23.) ME.r. a folyamrendészet gyakorlásáról és a m. kir. folyam-
őrség szervezéséről, létszáma kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megá-
llapításáról szóló 1922: XIV. t.-c. végrehajtásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LVII.évf. (1923) I.füzet. 335-340.p.
- 1 340/1924. (II. 15.) ME.r. — 1 340/1924. (II. 15.) ME.r. a hajóforgalom ellenőrzéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LVIII.évf. (1923) I.füzet. 14-30.p.
- 246 496/1924. (XII. 28.) BM.r. — 246 496/1924. (XII. 28.) BM.r. kerületi rendőrfőkapitányságok megszüntetése
és a rendőrhatóságok újabb területi beosztása.
Belügyi Közlöny, XXXIX.évf. (1924) 57.sz. (XII. 28.) 1376-1377.p.
- 124 037/1924. (VI. 25) BM.r. — 124 037/1924. (VI. 25) BM.r. a „Központi Nyomozó Hivatal” megszüntetéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LVIII.évf. (1924) 410-411.p.
- 230 000/1925. (V.4.) BM.kr. — 230 000/1925. (V.4.) BM.kr. a tűzrendészettről alkotott 53.888/1888. BM számú
rendelet kiegészítéséről, módosításáról és végrehajtásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIX.évf. (1925) I.füzet. 249-259.p.
- 100 000/1930. (XI. 6.) BM.r. — 100 000/1930. (XI. 6.) BM.r. a külföldieknek az ország területén lakhatásáról
szóló 1903:V. tc. illetőleg az ennek módosításáról szóló 1930:XXVIII. tc. végre-
hajtása.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXIV.évf. (1930) 855-868.p.
- 14 120/1933. (X.27.) ME.r. — 14 120/1933. (X.27.) ME.r. a közigazgatás rendezéséről szóló 1929:XXX. tc.
módosításáról és kiegészítéséről alkotott 1933:XVI. tc. egyes rendelkezéseinek
életbeléptetéséről és végrehajtásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXVII.évf. (1933) III.füzet. 2649-2652.p.
- 6 210/1939. (VI. 22.) ME.r. — 6 210/1939. (VI. 22.) ME.r. a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai
területen az állambiztonsági, különösen az idegenrendészeti tennivalók ellátásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIII.évf. (1939) I.füzet. 863-865.p.
- 70 000/1939. (VI. 30.) BM.r. — 70 000/1939. (VI. 30.) BM.r. a 6.210/1939. M. E. sz. rendelet hatálybaléptet-
éséről, továbbá a határvidéki m. kir. rendőrkapitányság és a m. kir. határvidéki rend-
őrkirendeltségek területi beosztásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIII.évf. (1939) I.füzet. 1004-1005.p.
- 71 900/1939. (VI.16.) BM.r. — 71 900/1939. (VI.16.) BM.r. a folyamrendészeti tennivalók ellátásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIII.évf. (1939) I.füzet. 992-995.p.
- 75 495/1939. (VIII. 22.) BM.r. — 75 495/1939. (VIII. 22.) BM.r. a 6.210/1939. ME számú rendelet hatálybalépte-
tésére, továbbá a határvidéki m. kir. rendőrkapitányság és a határvidéki m. kir.
rendőrkirendeltségek területi beosztására vonatkozó 70.000 1939. B. M. számú
rendelet módosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIII.évf. (1939) II.füzet. 1444-1445.p.
- 610/1940. (I. 19.) ME.r. — 610/1940. (I. 19.) ME.r. a m. kir. rendőrség szervezeti változásairól szóló
6.500/1931. ME számú rendelet módosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIV.évf. (1940) I.füzet. 21.p.
- 97 630/1940. (IV.4.) BM.r. — 97 630/1940. (IV.4.) BM.r. a m. kir. rendőrség vidéki szerveinek felügyeleti kör-
zeteiről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIV.évf. (1940) I.füzet. 689-693.p.
- 108 141/1940. (XI. 21.) BM.r. — 108 141/1940. (XI. 21.) BM.r. a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti
és erdélyi területen m. kir. rendőrkapitányságok szervezéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIV.évf. (1940) II.füzet. 3371.p.

- 187 000/1941. (VI.25.) BM-KKM.r. — 187 000/1941. (VI.25.) BM-KKM.r. a közúti közlekedésrendészeti szabályoknak a jobboldali haladásra áttéréssel kapcsolatos módosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXV.évf. (1941) 2122-2127.p.
- 93 880/1942. (V. 21.) BM.r. — 93 880/1942. (V. 21.) BM.r. a révkapitányságok működési körén kívül eső vízi területen a vízrendészeti tennivalók ellátásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXVI.évf. (1942) 1037-1039.p.
- 2 300/1944. (VI.21.) ME.r. — 2 300/1944. (VI.21.) ME.r. a m. kir. rendőrség átszervezéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXVIII.évf. (1944) 1063-1065.p.
- Jogszabály értelmező körlevelek, regionális rendelkezések
- 3 365/1869. (VI. 17.) BM.kl. — 3 365/1869. (VI. 17.) BM. kl. a Magyar- és Erdélyország összes törvényhatóságaihoz, a tűzrendészeti szabályok kezelése iránt.
KEDVESSY György: *Az országos és pestvárosi rendőriügyi szabályrendeletek*. 234-235.p. Pest, 1872, Első Magyar Egyesületi Könyvnyomda. 347p.
- 14 854/1880. (XII.6.) Z.vm.r. — 14 854/1880. (XII.6.) Z.vm.r. Hegyrendőrségi szabályok. Zalamegye összes szőlőhegységei számára.
Zalavármegye szabályrendeletei. 179-186.p. Zala-egerszeg, 1889, Zalavármegye közönsége. (Nyomatott özv. TAHY Rozáliánál.) 264+4p.
- 6 065/543/1887. (X. 3.) Z.vm.r. — 6 065/543/1887. (X. 3.) Z.vm.r. Szabályrendelet a tűzrendéségről.
Zalavármegye szabályrendeletei. 229-238.p. Zala-egerszeg, 1889, Zalavármegye közönsége. (Nyomatott özv. TAHY Rozáliánál.) 264 + 4 p.
- 12 412/1889.(X. 1.) Z.vm.r. — 12 412/1889.(X. 1.) Z.vm.r. Szabályrendelet a tűzrendészetről.
Zalavármegye szabályrendeletei. 239-254.p. Zala-egerszeg, 1889, Zalavármegye közönsége. (Nyomatott özv. TAHY Rozáliánál.) 264 + 4 p.
- BM.u.t (VI. 26.) 1867. a katonai karhatalomnak használatát és a katonai hatóságokkalli jóviszony fenntartását illetőleg. — BM.ut. (VI. 26.) 1867. a katonai karhatalomnak használatát és a katonai hatóságokkalli jóviszony fenntartását illetőleg.
- *Magyarországi törvények és rendeletek tára*, I.évf. (1867) Ifüzet. 180-183.p.
(A KEDVESSY-féle jogszabálygyűjteményben ugyanazon utasítás eltérő címmel de azonos szöveggel szerepel.)
- KEDVESSY György: *Az országos és pestvárosi rendőriügyi szabályrendeletek*. 200-201.p. Pest, 1872, Első Magyar Egyesületi Könyvnyomda. 347p.